ВОГНЯНИЙ ВЕРШНИК

Повість-феєрія

У Гніздо Материнське вертається Птах

З чужинецького вирію, з дальніх доріг…

Він лишив тільки втому в південних краях,

А надію приніс на знайомий поріг…

Перельоти, спочинки, і хмари, й моря —

То все лише стежина за обрій, у даль,

А у серці палає, горить — не згоря

Понадземна самотність, пташина печаль…

Десь у темнім просторі мовчазні ключі

Попідзоряних птахів долають глибінь,

Чути поклик лелечий із неба вночі,

Проплива від крила небувалого тінь.

Побратими, наш путь до святого Гнізда

З чужинецького вирію, з диких пустель,

Хай пливе наша втома, як в море вода,

Скоро вчуємо поклик від Рідних Осель.

Заклекочуть лелеки з Празоряних Хат

І зберуться кільцем на блакитний моріг,

Бо ж вернувсь довгожданий і зморений брат

Із таких безконечних, смертельних доріг…

Я побудую фортецю в серці Людини

А. СЕНТ-ЕКЗЮПЕРІ

Замість прологу

Все минає. Все забувається. Найтяжче горе притуплюється. Життя покриває своїм оптимізмом сум смерті.

Нові покоління. Нові думи. Нові прагнення.

Чи нові вони?

Той самий потік, лише інші береги. І завдання те саме — донести свої води до Моря Істини.

Саме тому я пишу ці рядки. Бо давнє, здавалося б, забуте, припорошене пилом років, не забулося, повернулося назад. Ба ні, не назад, а вперед. І це ще страшніше.

Страшно чи радісно? Хто скаже? Я ще не вирішив. Мозок жахається чомусь, а серце стискується солодко й радісно. Важко розібратися. Вічний антагонізм між інтелектом і серцем. Як його уникнути?

Розум говорить, що це неможливо, ірраціонально, абсурдно. А серце співає пісню радості і лагідно кепкує над тугодумним інтелектом. Коли над обрієм сходить сонце — квітка не роздумує, вона в екстазі п’є променистий материнський дарунок, щоб зростити плід. Навіщо ж роздумування, сумніви? Інерція віків? В’язниця догматів?

"Будь хоч раз у житті квіткою, котра беззастережно прагне сонячного нектару, — шепоче душа. — Будь..."

Напишу все, як було. Хтось скептично мовить: казка, легенда, містерія. То й що? Хай буде містерія. Зрештою, все життя — велична містерія духу. Комусь вигадка, а мені — повсякденна реальність. І не лише мені, а й вірній супутниці, любій дружиш Наді. Вона теж повірила в небувале і відважилася на мужній вчинок. Хто нас осудить? Хто має право?

Іноді з підсвідомості пливе єхидний шепіт: божевілля, марення, гіпертрофація втомленого мозку. Але чому, звідки? Ми ж довгі роки майже не згадували минулого. Воно затьмарилося, вкрилося імлою часу. І зненацька вибухнуло, як міна сповільненої дії. Психологи чи психіатри охоче пояснять і це. Скажуть: накопичення непомітних, підсвідомих думок, що тамувалися могутнішими враженнями, відтискувалися в глиб душі. А потім — нова якість, пробуджена сильним фактором...

Ну що ж! Хай пояснюють. Все можна пояснити якоюсь гіпотезою, припущенням, теорією. Кожен творить світ на свій смак і уподобання. А я напишу так, як воно сталося. Не тепер, то колись мої нотатки схвилюють серця дослідників, котрі зуміють не лише аналізувати, а й захоплюватися.

Друже, ти, що читатимеш оці нотатки! Якщо ти літня людина, то ще, мабуть, пам’ятаєш космічну трагедію Віоли. Віоли й Віктора, який ринувся рятувати її. Свого часу про них багато говорили, писали і навіть співали пісні. Потім з’явилися нові герої, нові тривоги. Лише в Пантеоні Безсмертя залишився величний пам’ятник — дві прекрасні постаті, що прагнуть до неба. Віола, ніби чайка морська, поривається в безмірність дивокола, а Віктор прагне догнати її і ніяк не може торкнутися пасма серпанку, що в’ється в просторі. До скульптури творці додали чудовий світловий ефект: рубіновий вогонь опромінює постаті, і здається, що вони вічно горять у полум’ї подвигу. Горять і не згоряють…

З того часу минуло понад двадцять літ. Нові космічні польоти, запаморочливі відкриття, сміливі дослідження, успіхи й невдачі.

Надійка, подруга Віоли, стала моєю дружиною. І завжди між нами, поруч з нами стояла вона. Неіснуюча, проте реальніша за живих людей. Ми майже ніколи не говорили про неї. Та коли при нічному чергуванні в обсерваторії розсувалося склепіння над телескопом, і в наші очі хлюпали іскристі хвилі далеких світів, ми мовчазно перезиралися і відчували: Віола поруч…

Згодом народилася донька. Ми нарекли її Віолою. Як же інакше ми могли б її назвати! А потім почалося чаклунство, іншого слова я не підберу. Донька підростала, оволодівала нашою увагою, серцями, ми вже навіть не могли помислити, що коли-небудь її не було біля нас. І ось тоді, коли їй виповнилося шість чи сім років, я вже не згадаю точно, нам зненацька здалося, що очима нашої дитини на нас дивиться Віола. Погляд, інтонації голосу, навіть подих… І ще щось невловиме…

Ми дивувалися. Тривожно перезиралися, читали думки одне одного, проте мовчали. І я, і дружина чогось боялися.

Минув ще один рік. Праця, турботи… А поміж ними — радощі виховання нової істоти, котра завітала до нас у гості з таємничого

дивокола. Саме так я відчував цю чаклунську появу: не тривіальний факт народження ще одного вузлика життя з материнського лона, а казковий приліт якогось жар-птаха під нашу земну стріху, і ми повинні дати йому притулок, зігріти, допомогти оволодіти майстерністю подолання життєвих водокрутів.

Віола дивилася нам у душі глибоким поглядом, мовби жадала зруйнувати наше тривожне мовчання. Чи мені лише так здавалося?

Зрештою я відважився. Відбулася тривала, відверта розмова, в якій вияснилося, що ми з Надійкою упродовж кількох років мислимо і відчуваємо тотожно. Ми вирішили перевірити свої інтуїтивні передчуття: одного дня повезли восьмирічну Віолу в Пантеон Безсмертя. Вона весело щебетала, розглядаючи постаті геніальних людей та славетних героїв, вимагала пояснень. Я коротко розповідав про тяжкі й дивовижні шляхи шукачів та подвижників, які в густючих джунглях історії прокладали для людства надійні стежки до осмисленого прийдешнього, до оволодіння зоряною безмірністю. Очі доньки то спалахували іскрами захоплення й щастя, то вкривалися імлою смутку.

Нарешті ми опинилися перед скульптурою Віоли й Віктора. І я відчував, що тривога недарма гризла наші серця. Личко доньки якось дивно загострилося, очі сповнилися блакитним сяйвом. Вона незмигно дивилася на постать космонавта, щось тихенько шепочучи. Потім пригорнулася до мене, взяла за руку. її пальчики тремтіли.

— Віктор, — сказала вона. — Це Віктор…

— Звідки ти знаєш? — пошепки запитав я. — Звідки?

Надійка зблідла. Віола, наморщивши лоба, переводила погляд із скульптури на мене.

— Не знаю, татку… Не знаю… Він — мій друг. Такий близький-близький. І рідний. А звати його Віктором. А ось — вгорі, над ним — я. Татку, це я…

Я взяв її за руку, мовчки повів до виходу. Надійка, пригортаючись до мого плеча, не промовляла й слова. Я несміливо глянув на неї збоку, в очах дружини блищали сльози. А Віола невдоволено запитувала:

— Татку, чому ти вивів мене звідти? Мені так гарно було дивитися на Віктора… і на себе… Ти не знаєш, чому я там?

— Ти маленька, а там — велика, доросла дівчина, — невміло намагався я в чомусь переконати доньку. — Вона жила більше двадцяти років тому. Вона загинула. Як це можеш бути ти?

— Не знаю, — вперто мовила Віола. — То я… Ти розкажи мені про неї. І про Віктора. Добре?

— Добре, добре, — заспокоїв я її. — Ми тобі розповімо про все.

Ми завітали до магазину іграшок, щоб відвернути увагу доньки від Пантеону Безсмертя. Пізніше дивилися цікавий телевізійний фільм про подорож на Марс. А ввечері, коли Віола заснула, ми з дружиною зачинилися в кабінеті.

— Іване, — пошепки мовила вона. — Як це може бути? Якась фантасмагорія…

— Ти жадаєш від мене наукових пояснень? — зітхнув я. — Що вони нам дадуть? Не поможе ні метафізика, ні діалектика, ні містика. Ясно одне: Віола повернулася…

— А може, ми…

— Що — божевільні? А чому? Бо віримо в неймовірне? А Віктор хіба не здійснював неймовірне? А Віола хіба діяла раціонально? Надійко, голубонько! Хіба саме життя ймовірне? Скажи відверто: що таке наше життя? Хто має вичерпну або навіть достатньо аргументовану відповідь на це питання! Що таке життя людства, Всесвіту? Для мене особисто все це — таємниця, велична і вражаюча.

— Все-таки є ж багато теорій походження життя…

— Походження! Теорії! Яке походження? Від чого може "походити" Всесвіт? Від іншого Всесвіту? Тепер дуже багато карколомних гіпотез, припущень. Про періодичне згасання мегасвіту, про його сколапсування, а потім — нове розгортання, новий вибух космічного яйця. Теоретики твердять, що інформація попереднього Всесвіту залишається у суперквантах радіації і впливає на формування новонародженого космосу; що таким чином можуть зберігатися понад часами й просторами, понад правічними циклами розгортання й згасання надбання минулих розумів та еволюцій. Але що нам дають всі ці мудрагельські припущення? Найгеніальніші спекуляції філософів не втишують спрагу серця, бо нам знову треба якось пояснити появу того, іншого космосу, життя наших попередників. І так — без кінця. Може, саме поняття походження неправомірне. Матерія вічна, і вічне Життя, як її невіддільна якість. Надійко, давай не аналізувати. Мені хочеться ще перевірити…

Наступного дня ми виїхали в невеличке село над Дніпром. У рідне село тієї Віоли. Там ще жила її старенька мати, їй перевалило за восьмий десяток. Вона самітно добувала свій вік у хатинці під лісом.

Ми залишили машину біля старовинної порожньої церкви з лелечим гніздом на бані й пішли вузькою піщаною вуличкою до лісу. Віола затихла, з подивом озиралася.

— Мамцю, я нібито колись тут була…

— Не була, донечко, — тихо заперечила Надійка, тривожно поглядаючи на мене. — Ми тут вперше з тобою…

— Чому ж я пам’ятаю? — Не вгавала Віола.

— Тобі здається…

— Не здається, — наполягала донька. — Я тут бігала… гралася на вулиці… І ліс оцей пам’ятаю… І дуба оцього, і ось цю хатку…

Ми якраз спинилися перед хатою Віолиної матері. Вона вросла в землю, вкрилася зеленим мохом, але привітно дивилася чималенькими вікнами, обведеними синьою фарбою, на світ. Довкола призьби рожевіли й біліли ружі, біля димаря стояв на одній нозі лелека.

— І лелеку цього я пам’ятаю, — щебетала донька. — І квітник біля хатки…

На поріг вийшла похила бабуся, затулившись рукою від сонця, дивилася на нас. Очі в неї були прозорі, ясні, хоч обличчя висохло й пожовкло.

— Чи не до мене? — дзвінко промовила вона. — То прошу вас, гостоньки. Давно вже ніхто мене не одвідував, сиджу собі сама, мов сич, слухаю, як лелека клекоче. Заходьте, заходьте…

Ми відчинили хвіртку на широке, поросле морогом подвір’я. Віола пильно дивилася на бабусю, кліпаючи очицями. Потім, дрібно ступаючи, підійшла до неї, несміливо прошепотіла:

— Мамо…

Бабуся схопилася за груди. Надійка приглушено охнула. У мене по спині пробігли мурахи.

Старенька торкнулася висохлими руками личка нашої доньки, близько-близько зазирнула в її очі, ніби хотіла ввійти в дитячу душу. Зів’ялі бабусині вуста затремтіли.

— Віоло… дитино моя ненаглядна, — простогнала вона і легенько, як пір’їна, впала додолу.

…Важко писати про це. Може, такий вчинок жорстокий і неприпустимий? Може, скидається на експеримент? А хіба можна експериментувати з серцем людини? З минулим? Та що я міг зробити? Потреба правди в нашій душі переважала будь-які застереження розуму й тривіальної етичності. Тут діяла якась воля необхідності, потужніша від індивідуальної волі людини.

Доказів було досить: у нашій доньці жила Віола. Та, яку ми знали двадцять літ тому. Що ж сталося? Як вона опинилася в тілі нашої дитини? Як повернулася з таємничих космічних глибин?

З ученими я не міг про це говорити. Ясна річ, мені запропонували б звернутися до психіатра. І тоді я подумав про гіпноз. Чому раніше не додумався до цього? Адже все дуже просто… Якщо поруч живе Віола, то в підсвідомості доньки має зберегтися інформація про минуле. Частину ми можемо перевірити, бо самі були учасниками тих подій, а все інше — невідоме нам — дасть розгадку таємниці…

Я зустрівся з давнім університетським товаришем, котрий був психологом і прекрасно володів практикою гіпнологи. Я розповів Йому про все відверто і попередив:

— Якщо вважаєш мене шизофреніком, то краще відмовся… Товариш спокійно відповів:

— Не вважаю. Давно слід було сказати. Ти, Йване, прешся у відчинені двері. Астрофізикою захопився, а проморгав елементарні речі. Ми давно вивчаємо пам’ять поколінь. Так звана родова пам’ять. Ще Єфремов про це писав у "Лезі бритви". Згадуєш? Випадок з твоєю донькою складніший. Ми ще не маємо точного, так би мовити, залізобетонного пояснення ЇЇ феномена. Але подібні факти є. Досить багато. Ми збираємо їх, узагальнюємо. Можливо, єдина теорія поля допоможе пояснити. Або концепція всепланетної ноосфери, сфери єдиної розумної оболонки, в якій матрицюються інтелектуальні й чуттєві надбання віків. Гіпотези Вернадського й Тейяра де Шардена про формування інтегрального інтелекту Землі стали загальноприйнятою теорією. Ми тепер окреслюємо контури феномена розуму, щоб збагнути його призначення у Всесвіті. Взаємозв’язок сущого стає для науки фактом пізнання. Словом, я до твоїх послуг…

Ми не говорили Віолі нічого. Просто поїхали до знайомого "дяді" в гості. У "дяді" було багато чудових цяцьок, картин, апаратів. Затишна кімната, зеленкуваті стіни, ніжна, задумлива мелодія, що линула з стереоколонок магнітофона, ледве вловимий запах квітів.

Товариш почав сеанс гіпнозу одразу ж. Віола заснула майже непомітно. Психолог зробив знак, щоб ми замовкли. Почулися перші запитання.

Все, про що ми догадувалися, підтвердилося. Все. Перед нами розкрився безмір психокосмосу, океан втаємниченої реальності.

Друже, ти, що читатимеш мої спогади, не шукай науково-подібної конкретизації минулого Віоли та Віктора. Даю тобі лише фрагменти їхнього життя. Вони до кінця пронесли незгасний вогонь подвигу, щоб вказати шляхи іншим дослідникам…

"До кінця…" Написав ці слова і всміхнувся. Яке немічне слово! Слово-паразит, яких ще так багато в нашій мові. Як, наприклад, слова

"порожнеча", "пустота". Нема порожнечі у Всесвіті, відсутній кінець будь-чому. Тому не говоритиму про "кінець" Віоли й Віктора. Чую поряд з собою її голос, її срібний сміх, бачу загадковий погляд зелених очей, який зазирав у ще недосяжні багатьом глибини Надмірності…

1

…Мати дивиться на Віолу, пестливо гладить її голову, зазирає в іскристі зелені очі.

— А коси обрізала, доню! Такі коси були. Як праник! Тепер уже не виростуть. Чи то дівка, чи то парубок — не розбереш! Обстрижена, штани нап’яла…

— Кому треба — розбереться, — сміється Віола. — Не гнівайся, матусенько, важко з косами у гуртожитку. Коротку зачіску — раз-два — помила, розчесала. А коси — спробуй!

— Зате гарно! — шкодувала мати. — Бувало, розпущу коси твої, весь стан покриють, ніби русалка дніпровська вийшла з води…

— Пропали нині русалки, ненько, — жартує донька. — Перевелися. Мабуть, тому й атрибути їхні зникають…

— Слово смішне якесь, — зітхає мати. — Змінилася ти, Віолонько. А очі — такі самі. Нетутешні. Як у твого покійного батенька. Бувало, гомонить зі мною про поле чи про домашні справи, а очі дивляться бозна-куди… Аж страшно стає… Його навіть відьмаком змолоду дражнили. І дівчата боялися гуляти з ним, хоч і гарний був…

— Чому ж боялися, коли гарний? — дивується Віола, смакуючи яблуко з материного саду.

— Бо незвично. Інші хлопці обнімаються та залицяються, а він мовчить та дивиться на зорі. Мовчить і дивиться…

— А ти не побоялася?

— Еге ж, я теж була небалакуча. Посиділи ми, помовчали місяців зо три на колодках та й одружилися. Потім ти знайшлася. Наче й не схожа на нього, а очі — як викапані. Та він тільки дивився на зорі, а ти ще й захотіла вивчати їх. Навіщо?

— Як то навіщо, матусю? Нині без науки про зорі ніщо не обійдеться. Ні кораблі, ні танки, ні ракети… ні телебачення та радіо. Куди не кинь — всюди потрібна наука зоряна. Бо пливемо, матусю, ми у морі безмежному. І треба знати, куди нас несе — в спокійні краї чи, може, на пороги, у водокрути…

— Хіба що так, — згоджується мати. — А тільки не збагну я того — навіщо так далеко заглядати? Летіти світ за очі, у ту безодню? Я ото в ліс піду, сяду під сосною, задумаюся. Сосна шепотить, кує зозуля, мурахи повзають поміж глицею, трудяться. Вгорі — синє небо. І не знаю, що зі мною діється, а тільки небо те — в мені… і сосна, немов сестра моя рідна…

— І зі мною таке буває, матусю, — радісно підхоплює Віола, плещучи в долоні. — Спорідненість з природою…

— Еге ж, — згодилася мати. — Тільки ж ти не дослухала. Я проста, малописьменна жінка, цілий вік у землі длубаюсь… Чогось, може, й не збагну… а тільки щось підказує мені, що нічого такого невідомого не знайдуть люди…

— Де, ненько?

— Та в небі ж. Бо все тут, біля нас, або в нас самих… Поглянь під ноги, там ворушиться живе. Впаде роса, і в росинці блищить, сяє сонечко…

— Ти мудрець, матусю. Філософ. Я зрозуміла тебе. Є древнє вчення, яке твердить, що мале й велике змикаються в колі часу, що людина несе в собі відображення Всесвіту. І хто хоче пізнати безконечність, той повинен пізнати себе…

— Туманно для мене мовляєш, а все ж останні твої слова я збагнула. Як же пізнати світ, як не пізнаєш себе? Це все’дно, що зазирати в дзеркало і не витерти з нього пилюку. Нічого не побачиш.

— Ти мій Сократ, — ніжно сказала Віола, цілуючи матір в зморшкувату щоку. — Те, що ти відчуваєш, — слушно. Та кожному — своє. Хто ступив на стежку, повинен пройти її до кінця.

— Яку стежку?

— Та хоча б зоряну. Не вертатися ж нам назад?

— Правду кажеш, Віолонько. Тільки страшна та стежка. Незміряна…

— Пройдемо, — сказала Віола. — Нема непрохідних доріг, матусю. Ось бачиш — вже диплом астрофізика в руках. А п’ять літ тому ти бідкалася, коли я закінчу університет. Так і стежку зоряну пройдуть люди. Не ми — наші правнуки…

— Була дівчина, а стала… астрофізик, — похитала головою мати. — Засохнеш коло труб всяких, павутиною обростеш. Старою дівкою пропадеш.

— Ой матусю! — засміялася Віола. — Яка ти несучасна! Астрономи тепер не такі, як ти думаєш. Звичайні собі люди. Як ось я, наприклад. Мій суджений мене знайде й біля труби…

— Дай боже, дай боже! Хочеться мені онуків поняньчити, може, хоч вони народяться земніші за тебе.

— Не ручаюся, мамо, — всміхнулася Віола. — Ждати тобі онуків з "нетутешніми" очима. А що ж! Епоха в нас зоряна…

2

І поїхала Віола від матері знову до Києва. В кишені — диплом астрофізика. В душі — тривога невідомого шляху. Хто зустріне її на перехресті долі, чи друзі йтимуть поряд? Так багато залежить від друзів, але чому вони так нечасто зустрічаються? На сторінках книг, часописів, газет пишуться, повторюються прекрасні слова, хвилюючі поняття, романтичні ідеї, практично кожен їх читає, знає, та чи проростають вони в серця, у душі, чи стають паростями саду краси й любові? Як легко юнаки й дівчата забувають віковічні традиції рідного народу, як легковажно одвертаються від прозорих джерел казки й пісні, залишених, доглянутих пращурами, щоб кинутися на поклик болотних вогників чужинецьких підробок. Чому? Де причина? В гуртожитку університету Віола палко сперечалася з прихильниками модних ритмів і танців, доказувала ровесникам, що мова йде не про "смаки", які буцімто можуть бути у кожного "свої". Дівчина стверджувала, інтуїтивно відчуваючи свою правоту, що навіть космос не відкриє для дослідника свою правдиву глибину, свою втаємниченість, якщо його вивчає психіка ущербна, відрізана від тисячолітніх надбань прадідів. Бо дзеркало душі такого переродженця, безбатченка тріснуте, спотворене, і Великий Дім хіба може відкрити свої дарунки тому, хто занехаяв свій рідний Земний Дім?

Хтось кепкував над Віолою, хтось мовчки слухав її утопічні міркування, а потім одвертався і йшов геть, ще хтось підтакував, хоч у житті діяв цілком інакше. Така черствість хвилювала дівчину до сліз, проте вона ніколи не облишала надії, що в прийдешньому все зміниться, що ось десь за поворотом долі…

І ось він — поворот. Самостійний шлях праці й пошуку. Як хочеться, щоб життя було мов казковий невпинний політ! Чи станеться? Чи збудеться?

І все-таки радісно. Все довкола в імлі небувальщини, легенди. І дерева на київських бульварах казкові, і міліціонер на перехресті якийсь романтичний, усміхнений, і діти, що граються в скверику, наче Івасики-Телесики з народних переказів. Дивно, як урочистий настрій все опромінює довкола. От якби зберегти ось таке відчуття на все життя!

Нові громаддя будівель. Ой, як багато людей на Землі! Тисячі, мільйони облич, очей. Всі кудись поспішають, мчать, когось чекають, доганяють, ідуть назустріч радощам, чи горю, чи безнадії, люблять чи ненавидять. Як поєднати весь той розмаїтий, дивовижний потік? Як знайти спільний смисл для тих мільйонів, мільярдів істот? В чому він? Де?

Для Віоли він у нових, небувалих відкриттях, у саморозкритті людського духу. Таке розгортання пелюсток душі дає нові можливості, запалює перед оком розуму таємничі обрії буття, а за ними — інші вартості й завдання, які раніше й не мріялися, не гадалися. За одним пробудженим розумом пориваються інші, в дивоколі пізнання лаштуються радісні ключі птахів зоряного пошуку. Від їхнього поклику пробудяться нові покоління, і вже їхні серця не заснуть, а будуть тривожно стукати, нагадуючи власним господарям про вічний політ…

Люди, ви прекрасні! Люди, чому ви забуваєте про це? Кожен з вас тримає в глибині душі сонячний промінь, квітку творчості. Навіщо ж ви

прикидаєтесь, нібито забули про свою правічну красу? Варто лише стрепенутися, струсити пил доріг з серця та душі, і все зміниться, і не будете ви метушитися кожен сам по собі, а всі разом рушите до спільної дії Преображення світу…

"Слова, слова", — шепоче іронічний голос. Музика літнього дня, марево блакитного неба, білих хмаринок. Так мріяли, так мислили далекі й близькі мудреці, подвижники, герої — від Піфагора й Сократа до Тараса й Ганді, від Джордано до Ціолковського. Скільки їх — героїв духу, яке джерело знання й любові окроплювало Землю впродовж віків! Чому ж досі таке ревище злоби й руїни гримить над планетою? Невже справді всі прекрасні мрії лише слова?

Ні, не слова, а велика реальність! Бо чому вони плинуть від глибин душі, чому радістю обмивають серце, змушують його солодко завмирати в передчутті великого творчого зачаття?! Все реальне в житті — глузд і безглуздя, зло й добро, творчість і руйнування. І кожен вибирає те, що тотожне йому, що є його суттю. Діти творення чують поклик матері-природи, діти руїни поспішають під стяги ненависті. Кожному — своє, але Віолі ближче такі воїни краси, як Сковорода, котрий твердив, що добро діяти легше й радісніше, приємніше й натхненніше, ніж зло.

За вікном тролейбуса мерехтять будівлі, дерева, пішоходи, машини. Великі масиви зникають, все більше чепурних привітних котеджів, оточених садами. Тролейбус зупинився, динамік прохрипів:

— Кінцева зупинка.

Віола легко вискочила на тротуар. Запитала в старенької бабусі:

— Як пройти до ОІКПу?

— Не чула, дитино, такого прізвища. Не чула, — дивується бабуся.

— Це не прізвище, бабусю, — сміється Віола. — Це скорочено так називається Об’єднаний Інститут Космічних Проблем.

— Так би й питала, — закивала головою старенька. — Тепер пригадую. Там, серед лісу, нагромадили якесь містечко. Сідай, онучко, на сто десятий…

Віола подякувала, вистрибом побігла до зупинки автобуса, який вже миготів стоп-вогнями, готуючись рушати, скочила на підніжку, помахавши рукою.

— Гарна дівка, — прошамкала бабуся. — Привітна, ясноока. Тепер негусто таких. Хм…Тож і придумають таке — ОІКП? І не вимовиш…

3

Автобус зупинився в лісі, серед товстелезних вікових сосен. Поміж стовбурами видно дахи будівель, білі стіни, зелену огорожу. На мармуровій дошці біля прохідної виблискував золотий напис: "ОБ’ЄДНАНИЙ ІНСТИТУТ КОСМІЧНИХ ПРОБЛЕМ". Черговий вахтер проглянув документи дівчини, показав, як пройти до відділу кадрів. Піщаною доріжкою між кущами глоду Віола наблизилася до триповерхового будинку, піднялася на другий поверх.

Її прийняв дебелий чолов’яга. Важко дихаючи й витираючи рясний піт з лиця, він розклав перед собою папери. Ліниво зиркнув на юне обличчя Віоли. Одне око на неї, друге — в книгу записів.

— І охота ото… такій гарній, молоденькій… заглядати в труби всякі? Хай би засушена стара баба, а то…

— Колись і я стану засушеною, — пожартувала дівчина. — Десь же має початися цей процес. То краще вже там, де мені цікаво…

— Гм. Цікаво… Що ви там загубили, в небі? Пусто, миготять зірки, щелепи від позіхів розриває. А втім — діло ваше. Така гарна, жаль, що молодість мине марно. Розпишіться ось тут…

Дівчина мовчки розписалася в своїй першій трудовій книжці, вийшла з кімнати відділу кадрів у широкий світлий коридор. До неї наближався, весело перемовляючись, гурт хлопців та дівчат. Віолу побачили, оточили кільцем.

— Новенька, — сказав високий ясноокий хлопець. Він грізно нахмурився, склавши руки на грудях. — Ти повинна виконати кілька умов для вступу до лав жерців ОІКПу.

— Яких? — сполошено, по-дитячому запитала Віола. — Це щось дуже складне?

— Дуже! — пошепки промовив хлопець, ніби повідомляв їй якусь таємницю.

Всі засміялися. А чорнява дівчина з товстою косою, складеною вінцем на голові, дала штовхана в спину юнакові, обняла новеньку.

— Не дурій, Вікторе! Нічого складного. Просто відкрий нам своє зоряне кредо. Тільки тут, одразу. Імпровізація. Прочитай якогось вірша, цитату з твору письменника, мудреця…

— Імпровізація? — розгубилася Віола. — Так одразу хіба щось путнє згадаєш? А можна свого вірша?

— Свого ще краще! — зраділа чорнява.

— Тоді слухайте…

Відлітають в ирій журавлі,

Жовте листя облітає з віт,

Будуть нові весни на Землі,

Запалає в лузі новий цвіт…

Лиш навіки щезли у імлі

Давні мрії тих, дитячих літ…

Не журися, друже, — уночі

Вийди, глянь на зоряну ріку,

І розтануть в серці ті плачі,

Ніби знак сльозини на піску,

І в гаю прадавньому сичі

Проспівають доленьку дзвінку.

У безжурнім радіснім сміху

Чарівну стежину віднайди,

Протопчи в Чумацькому Шляху

Небувалі вогняні сліди,

Хай вони приреченість лиху

Спопелять навіки, назавжди!..

— Ого! — скрикнув ясноокий хлопець. — Ти ба, які заміри! Протоптати слід в самій Галактиці! Оце так кредо! Ти переплюнула всіх наших хлопців.

— Знай наших! — підхопила чорнява. — Новенька! Твоє зоряне кредо нам до душі!

— Ще якусь умову треба виконати? — вже сміливіше поцікавилася Віола.

— Тільки одну, — сказав Віктор. — Відбути дружню вечірку на честь нової зірки. Згода?

— Згода!

— Чудово! — обняла чорнява Віолу за плечі. — Мене звати Надійною. А тебе?

— Я Віола.

— Приймаємо Віолу в наше сузір’я? — урочисто запитала На-дійка.

— Одноголосно! — хором закричали хлопці. — Поза дискусією! І запам’ятай наш девіз: "Ми з тобою однієї зоряної крові!"

…Того ж вечора Віола з новими друзями поїхали на "Рів’єру". Дівчині все подобалося — невимушеність нових знайомих, приглушена мелодія оркестру, мерехтіння зірок між віттям кленів.

Віктор сидів навпроти Віоли. Інколи його погляд зупинявся на ній довше, ніж належало, і вії дівчини тремтіли злякано, опускалися, прикриваючи збентежений погляд.

Іван — довготелесий, худий хлопець — пригощав Віолу, накладав їй якісь салати, а Надійка сварилася тоненьким рожевим пальчиком, удавано гнівалася:

— Зраджуєш? Всі закохалися в новеньку — і Віктор, і Йван, і вся зоряна кумпанія, а мене, бідну, покинули. Гляньте, Віктор замовк, ні пари з вуст. Це з ним уперше таке.

Віктор силувано всміхнувся, відкоркував пляшку шампанського, почав розливати. Потім підняв келих, промовивши штучно бадьорим голосом:

— За нову зірку! За Віолу!

Дзенькнули келихи. Всі випили. Лише Віола з піднятим келихом розгублено дивилася на друзів. Потім, опустивши келиха на стіл, сіла.

— Що з тобою, Віоло? — здивувався Віктор.

— Я…. не п’ю, — жалібно сказала вона, по-дитячому моргаючи віями. — Зовсім не п’ю. А ви… навіщо ви п’єте?

Хлопці й дівчата перезиралися. Іван захихикав. Віола оглянула всіх, глибоко зітхнула.

— Пробачте, мої нові друзі. — її голос сповнився дивною силою переконливості. — Пробачте, але я все скажу відверто. Ви мені повідомили свій девіз: "Ми з тобою однієї зоряної крові!" Це прекрасно. Тільки що ж означає ота зоряна кров? Чим вона буде відрізнятися від крові тих, котрі не просихають від алкогольної отрути? Всі ми на такому

дивовижному шляху. Зоряна стежина пошуку — що може бути прекрасніше? І раптом — оце… Так, як і сотні років тому. Люди витирають навіть вікна своєї кімнати, а ми… заливаємо гидотою вікна власної душі. Чому ми тут? Чому не дивимось тепер на зорі? Хто справді зоряної крові, той зрозуміє мої почуття…

Обличчя Віктора налилося багрянцем, в очах блиснули іронічні вогники.

— Наївна дівчинко, — фамільярно сказав він, — ти повинна знати, що на зорі дивляться прилади, ім’я котрим — легіон! Тобі ще належить не раз, не два розчаровано скидати з себе лахміття романтичних утопій, засвоєних у дитячому віці. Доки ми тут втішаємося, плин зоряної ріки реєструє фотоплівка. Невже не відаєш цього? А нам, Віоло, чому б не поглянути інколи на ось ці зірочки? Ніщо людське мені не чуже…

Він підняв пляшку коньяку, показавши етикетку з п’ятьма зірочками, і став розливати в келешки. Хлопці засміялися. Лише Надійка мовчала, нервово вертіла між пальцями свій келешок.

Віола обурено зиркнула на Віктора. Смарагдові очі потемніли, сповнилися гнівом.

— Що ви говорите? Прилади, автомати, фотографія… Та хіба можна порівняти автомат з людиною? Що таке Сонце на фотографії? Тільки кружало, плоский диск з якимись плямами. А коли дивишся на Сонце в телескоп, воно здається живим і близьким… воно, як серце, як пульсуючий фокус буття… Та що говорити! Коли в душі відсутнє таке розуміння, хіба автомати допоможуть?

Віола вийшла з-за столу, рушила до виходу. Друзі розгублено мовчали. Сусіди крикнули:

— Гей, лицарі, таку дівчину не втримали!

Віктор метнувся за Віолою, перекинувши келих. Дівчина різко звернула з асфальтової доріжки, пішла в примарному півсвітлі поміж деревами вниз, до Дніпра. Хлопець, важко дихаючи, догнав її, пішов поряд. Ресторан залишився далеко позаду — серед кленів і лип, у сяйві неонових ліхтарів.

— Віоло!

Вона не зупинялася, бігла далі, не дивлячись на нього.

— Віоло! Зажди…

Він схопив її за руку. Дівчина спробувала вирватися, потім зупинилася. Подивилася на Віктора знизу вгору. Його очі в сутінках здавалися велетенськими, прекрасними. їй перехопило подих.

— Віоло… яка ти гарна!

Він обняв її, припав до вуст.

Віола вирвалася, обурено ляснула його по щоці.

— Як ви смієте?

— Віоло! — вражено прошепотів Віктор, схопившись за щоку.

Вона метнулася геть від нього вниз. Зашелестіли кущі. І знову запала тиша.

Віктор довго стояв непорушно, вдивляючись у темряву. Над ним колихалися дерева, пливли у небі усміхнені зорі, а він все думав про щось, притулившись плечем до шорсткого стовбура клена.

4

Віола перейшла пішохідним мостом до Гідропарку, ходила пустельним пляжем над водою, ображено, по-дитячому, схлипуючи. Дивилася на зорі, на срібне кружало Місяця, виливала їм свій жаль:

— Хіба це дружба? Хіба така любов?

Підійшовши до плакучої верби, торкнулася гладенької кори пальцями.

— Вітаю тебе, сестро!

Верба затріпотіла віттям, щось ласкаво прошепотіла.

— Навчи його коханню, сестрице… Навчи…

Глянувши в пломенисте дивоколо, Віола простягла руки до зірок. І знову в її серці, як це бувало не раз, покотилася гаряча хвиля осяяння, що відкривала браму до одухотвореного бачення світу…

Ось вона виростає в просторі. Поряд з нею золотаві хмаринки, розмальовані пензлем прадавнього чаклуна — Місяця. Вона торкається пальцями нічного світила, росте ще далі, аж до далеких світів. Ось уже й зорі оточують її феєричною зграйкою. І зовсім не великі вони, не палаючі, а іскристі, радісні світлячки, ніби казкові небесні самоцвіти. Дівчина бере їх в долоні, і вони переливаються розмаїтими іскрами, кидаючи відблиски на її обличчя.

— Привіт вам, браття! Вітаю вас, променисті сестриці! Навчіть його коханню, навчіть… Прийдіте в наші серця, осяйте їх!..

Віола заплющила очі. Біля серця стало гаряче. Вологий вітер з півдня війнув, остудив розпашіле обличчя. З правобережжя долинула ураганна мелодія "важкого року", веселі крики.

Дівчині здалося, що над нею майнуло холодне крило. Вона глянула довкола. Зорі знову далеко в небі, місяць пливе поміж хмаринками. І знову печально Віолі, самотньо серед широкого, темного пляжу.

…Наступного дня в коридорі інституту Віолу зустріла Надійка. Щиро обнявши подругу, зашепотіла:

— А ти знаєш… всі ми солідарні з тобою. Як ви ото вчора з Віктором втекли…

— З Віктором? Я сама була, — заперечила Віола.

— Ну, все одно. Ми з хлопцями трохи посиділи мовчки, подумали. А потім обговорили, як кажуть на зборах, проблему. І повторивши девіз: "Всі ми зоряної крові!" — одноголосно вирішили: кинути ідіотський архаїчний звичай. Віднині — не пити! І на пам’ять про клятву знаєш, що вчинили?

— Що? — злякалася Віола. — Дебош у ресторані?

— Ні, — засміялася Надійка. — Розтрощили келихи. А потім заплатили за них. Здорово?

— Здорово! — згодилася Віола.

Подруги рушили до обсерваторії. Назустріч їм по сходах спускався Віктор. Він був похмурий, строгий і недосяжний. Ледве кивнув, пройшов мимо, ніби дихнув холодком на Віолу.

Надійка прошепотіла:

— Щось з ним трапилося. Всю ніч десь пропадав, не ночував у гуртожитку. Прийшов злий як чорт. Іван мені казав. І одразу ж написав заяву про звільнення. Оце, мабуть, поніс шефу…

— Яке звільнення? — злякалася Віола. — Куди ж він?

— Перейде в Космоцентр. Давно мріє про польоти. І полетить. Я знаю його. Впертий хлопець…

Надійка ще щось говорила, та Віола не слухала її речей. В серці забриніла ледве чутна струпа суму й тривоги. Ледве чутна, проте вона чомусь забивала всі інші гучні голоси…

5

Віктор справді покинув ОІКП. І на прощання навіть не побачився з Віолою. Дівчина не подала виду перед друзями, що її зачіпає ця подія, але вночі, укрившись ковдрою, щоб не бачила господиня, в якої вона наймала куток, витирала сльози. Потім побігли шумливі дні. Все потроху забувалося. Забувся випадок на дніпровських схилах. І образ Віктора поставав у дівочій уяві в романтичному ореолі. Бачилося їй, як він сідає в кабіну космічного корабля, стартує в небо. Юрби захоплених людей, море квітів, ураган привітань. А він веде ракету до далекого світу, і на пульті керування перед ним лежить біла гвоздика з придніпрянських піщаних горбів… і ще — фотографія дівчини. її фотографія…

Віола відганяла ті видіння, пірнала в щоденну крутанину.

Вона днювала й ночувала біля телескопів та астрофізичних приладів. Розсувалася сфера обсерваторії, розпанахувалося, ближчало небо, в серце вливався таємничий зоряний потік.

Апарати слухняно виконували волю людей. Миготіли екрани, мерехтіли зиґзаґи осцилографів, пливли стрічки записів. Інколи приходило розчарування. Здавалося, що рутинна робота одноманітна й безцільна. Та в потоці буденності траплялися іскри неймовірного, і тоді жагучіше билося серце, передчуваючи диво, котре неодмінно має очікувати кожного відданого шукача.

Дослідження останніх десятиліть показали, що великий космос виявлявся не таким простим, як його малювали ортодокси різних рангів та напрямків. Аксіоми та теорії минулих років розліталися вщент. Створювалося враження, що кришталева баня непорушного неба, розтрощена колись подвигом Коперніка та Бруно, почала розсипатися врізнобіч, з кожним днем набираючи швидкості того апокаліптичного розпаду. Небесні об’єкти — зірки й галактики — на кожному кроці порушували "заборони", встановлені для них теоретиками. Наприклад, вважалося, що маса зорі не може перевершувати кількох сотень сонячних мас. Відкриття квазарів — квазізоряних об’єктів — перекреслило цей "закон": було зареєстровано космічні об’єкти в мільйони, в десятки мільйонів сонячних мас. Відкриття маси спокою в нейтрино змусило астрофізиків переглянути всі догми світової схематики: виявилося, що видимий світ, відома спостерігачам речовинна структура космосу складає лише бодай один відсоток мегасвіту, а дев’яносто дев’ять відсотків матеріальної тканини універсуму — поки що невидимі, їх можна з великими труднощами реєструвати з допомогою складних і вельми дорогих детекторів, побудованих у надрах гір або на дні океанів. А феномен чорних дір? Ці, як їх назвали вчені, "спрути космосу" були відкриті у центрах майже всіх галактик. Чи не вони визначали динаміку галактичних спіралей, а то й спіральність всього мега— та мікросвіту? Чорна діра промацувалася і в околицях Сонця. Відомий дослідник астробіолог Юрій Гук навіть дав їй назву "Люцифер", вважаючи, що в передісторичні часи це світило було райдужним гігантом, а потім сколапсувало, щезло з неба Землі.

Коротше кажучи, вченим нудьгувати не доводилося, незбагненне могло кожної миті вторгнутися з безмірності і зруйнувати дитячі

будиночки догматичних концепцій. А Віолі було незбагненним майже все. Вона відчувала, що всім світоглядним концепціям чогось не вистачає. Чого ж? Напевне, органічності, простоти, природності. Великомудрі припущення та теорії астрономічних метрів інколи здавалися дівчині своєрідним шаманством. І мова наукових праць, і хитросплетіння карколомних формул — все було схоже на якусь несерйозну гру, на спробу спіймати полум’яне Сонце у сіточку з павутини. Хоч і красива вона — сітка вмілого павука, хоч на росинках, що виблискують на ній, виграють промені нашого світила або зірок, проте спіймати тайну космічних велетів у ті наївні плетива — марні старання!

Не сприймала Віола і багатозначних міркувань про походження планетних систем. Думка про унікальність появи Землі та інших планет здавалася їй школярською, несерйозною. Адже ми не дивуємося виникненню нового дерева, нової дитини. Процес народження здається нам природним, звичним, хоч за ним теж стоїть глибока, нерозгадана таємниця. Проте стосовно виникнення небесних тіл ми шукаємо чогось хитромудрого, вважаючи, що поява планетної системи біля зорі є випадком, якоюсь патологією, сплетінням виняткових подій та умов. А реальність може виявитися дуже простою. Як, приміром, розділення материнської амеби на дві дочірні. Як розлітання крилатих зернят кульбаби. Певно, кожне сонце, досягнувши зрілості, якогось критичного еволюційного моменту, породжує свої соненята чи зоренята. І це є нормальне життя зірки, як плодоносіння у дерева...

О, скільки, напевне, таємниць у космосі! Скільки дивних, непояснених випадків, явищ, про які й самі астрономи не бажають замислюватись. А чому? Чи не приховано в серці людини страх перед таємницею свого походження та покликання?..

Вечорами Віола приходила до друзів у гуртожиток інституту. Там вони обмінювалися думками, інколи гаряче дискутували. Особливо багато суперечок виникало про існування іншопланетних мислячих істот. Віола доводила, що поява життя, а отже, й поява

самоусвідомлених створінь, не може бути випадковою, рідкісною. Вона є закономірний ступінь світового розвою. Чого нема в зерні, того не буде в рослині, що не посіяне у Всесвіті — те не виросте.

— Ти проповідуєш телеологію, цілеспрямованість еволюції, — гарячкував Іван, сварячись худим, довгим пальцем. — По-твоєму виходить, що й люди, й тварини, всякі там бегемоти чи блощиці — все це вже запрограмоване в надрах матерії? Коли, ким і чим?

— Ніким і нічим, — усміхалась Віола. — Як ніким і нічим не закладено інформацію дуба у жолудь. Світобудова вічна. Ми хоч інколи задумуємося глибоко й серйозно над поняттям "вічності"? Таємнича всеохопність всіх мислимих часів і просторів, спресованих в якусь чаклунську одність, спільноту, котру ми безсилі висловити, уявити або описати математично. У вічності є незліченні можливості втілення, здійснення, виявлення, експерименту. її лабораторія — квадрильйони, оптильйони світів, еволюцій, цивілізацій, розумів чи антирозумів. У неї є реальна можливість у безконечних варіантах структур і поєднань виявити будь-яку потенційність…

— Чому саме таку, як у нас на Землі, а не іншу? — єхидно запитав Іван.

— Не дуже розумне запитання, — втрутилася Надійка. — Ти стаєш ортодоксом, Іване. їй-богу, розлюблю, як будеш і далі отаким догматиком…

— Я поясню свою думку, — сказала Віола, ясною усмішкою зм’якшуючи сварливий тон подруги. — Напевне, кожна еволюція повинна пройти міріади спіралей буття, ніби розгадуючи безліч лабіринтів та загадок для розуму, інтуїції чи інстинкту. Кожна спіраль неповторна, оригінальна. Вдала чи невдала. Це вже залежить від напруги розуму, від старанності пошуку, від гостроти відповідальності, від сміливості духу, від самоусвідомлення місії та вичерпності її

здійснення. Скульптор не кожен камінь перетворює на шедевр творчості. А мати-природа щедріша за будь-якого творця. На Сході говорять, що вона любить велику гру, в обіг якої вводить безодню світів та можливостей. Тому ми не можемо запитувати, чому ми такі, а не інакші? Нині такі, а завтра будемо іншими. Сьогодні — гусінь, завтра — непорушна лялечка, післязавтра — прегарний барвистий метелик, що летить у небо, радіє в променях Сонця…

— Романтично, але непереконливо, — бубонів Іван. — А взагалі, ти молодець, Віоло!

— Нарешті ти догадався! — патетично здійняла руки вгору Надійка.

— Гаразд, гаразд, — замахав руками, ніби вітряк крилами, Іван. — Нехай я згоджуся з тобою, що будь-яка фаза життя, в тому числі й мислячого, закономірна, неминуча. Нехай! Чому ж вона так рідко виявляється? Чому до нас не завітали венеріани, марсіани, юпітеріани, вчені з альфа Центавра, з Сиріуса, з туманності Андромеди? У них, як ти висловилася, була в запасі вічність, щоб перегнати нас у поступі. А що ми бачимо? Венера — середньовічне пекло, Марс — пустеля, Юпітер — аміачно-метановий монстр, де жодне життя не витримає. А далекий космос взагалі мовчить, всі проекти міжзоряного контакту потерпіли фіаско…

Віола безпомічно розвела руками.

— Друзі, ну як можна сперечатися про таємницю, про небувале? Що ми відаємо про незліченні вияви світового життя й розуму? Ми знаємо лише земне життя, та й то недосконало, поверхово. А що сказати про те, чого ми не бачили, не відчували? Шукати, шукати, думати і нічого не заперечувати безпідставно, лише на основі тих чи інших аксіом та упереджень — ось так я мислю правдиву науку… Ну а щодо зустрічі з іншими "розумами", з пришельцями… може, ми й стрічаємося з ними? Хто скаже? Може, цілий ряд явищ, котрі ми вважаємо природними, є

свідчення розуму. Може, вони дивляться на нас, а ми не відаємо про те. Нам треба ще вирости з пелюшок первісного розуму, розірвати павутину антропоцентризму, егоцентризму. Я певна, що найближче прийдешнє відкриє нам казкові дива, перед якими замруть скептики…

Так минали дні у цікавих дослідах, спостереженнях, захоплюючих бесідах. Одного разу Віолі "повезло". Так говорили старі вчені, з недовір’ям поглядаючи на тендітну постать дівчини. А насправді успіх прийшов не від "везіння", а від терпіння та невпинного очікування незвичайного. У сузір’ї Плеяд з’явилася туманна пляма. Спочатку вона була мікроскопічна, потім збільшилася. Віола збагнула: відкрито нову комету.

На другий день зранку на стіні в коридорі друзі прибили блискавку. Там була зображена Віола, тоненька, гнучка, з гігантською трубою в руках, яку вона націлювала на хвостату зірку. А внизу — лаконічний напис:

ВІОЛА ВІДКРИЛА НОВУ КОМЕТУ. УРА!!!

6

Того ж дня молоді астрономи, астрофізики, астроботаніки та інші "астро" зібралися на стихійний мітинг в актовому залі інституту. Чорнява Надійка скочила на стіл, захоплено проголосила:

— Новій кометі привласнюємо ім’я Віоли! Комета Віоли — ви відчуваєте, як це гарно й романтично?!

— А головне — справедливо! — крикнули з залу. — Заслужила!

— Хай живе Віола! — радісно скандували друзі. Дівчина зашарілася, приклавши руки до грудей, благально глянула на подругу:

— Я прошу вас, не треба! Ну, що я таке зробила? Помітила пляму на небі…

— Не пляму, — зареготав астробіолог Андрій, — а небесне тіло діаметром в надцять мільйонів кілометрів. Хоч і розріджене тіло, а вражає! Може, значніша штука від комети Галлея! Не прибіднюйся, Віолонько, придане непогане до твого грядущого весілля! Комета Віоли — і баста! Справедливо!

— Ні! — почувся гучний голос від дверей.

Всі замовкли, оглянулися. На порозі стояв директор інституту професор Грабер. Його сиві брови грізно хмурилися.

— Ні, — насмішкувато повторив він. — Несправедливо!

— Чому? — загорлав Іван. — Закон, прийнятий всім світом. Будь-який дилетант відкриває — комета отримує його ім’я. А Віола спеціаліст…

— Тихо, — сказав Грабер. — Що за мітинги? Тут офіційна установа. У вашої Віоли ще молоко на губах не обсохло, рано задирати носа. Присвоювати кометі ім’я дівчинки? Зачекаємо. Назвемо комету порядковим номером цього року. Або ім’ям якогось артиста, балерини, славетного сталевара. Все це вирішить вчена рада…

Грабер велично вийшов із залу. Віола знизала плечима, весело засміялася.

— А чого ж, директор правильно вирішив. Навіщо кометі ім’я? Летіла вона мільярди років безіменною, летітиме й далі…

Осіннім листям облітали ночі та дні. Віола майже не відходила од великого рефрактора обсерваторії. Пливло величною рікою зоряне дивоколо, мерехтіли екрани, падали на стіл нові й нові фотографії. Сяйво комети на них збільшувалося, виростало, змінювалося. Потім у комети з’явився хвіст, пишною мітлою простягнувся у просторі. Розвиток хвостатої зорі йшов як звичайно. Та потім сталось несподіване: у комети спереду виріс гострий світловий промінь.

Віола захвилювалася. Дуже рідкісна комета. Такою приблизно була тільки комета Аренда-Ролана. Повне порушення всіх теоретичних передбачень. Невже знову наука нічого нового не відкриє, а лише підтвердить тривіальні припущення, як і при дослідженні комети Галлея? Такий дивовижний шанс торкнутися таємниці, котра може відкрити не лише причини появи комет, а й щось таке, про що навіть не мріє світова наука. Є ж технічні можливості, навіть для незначних потреб витрачаються колосальні кошти, а тут…

Дівчина вирішила порадитися з Надійкою. Після чергування, на світанку, вона помчала до гуртожитку, розбудила подругу. Надійка скочила з ліжка розпатлана, злякана.

— Що трапилося? Нещастя?

— Та ні! Яке там нещастя! Наша комета — типу Аренда-Ролана! Тільки набагато потужніша. Ти розумієш?

— Невже?

— Правду кажу. Ось фотографії…

— Оце так! — раділа Надійка, швиденько вдягаючись. — Класна кометочка! Фантастика! Заковика ученим!

— До чого тут учені? Я хочу сказати інше: комета пройде на відстані всього сто тисяч кілометрів від Землі. Ти розумієш?

— Нічого не розумію. Ти що — злякалася? Землі вона нічого не заподіє. Маса нікчемна. Ну, може, буде феєричний зорепад…

— Я не про те, смішна! Треба використати близьке проходження.

— Як?

— Запустити супутник. Так, як при дослідженні комети Гал-лея. Тільки щоб досліджували не автомати, а людина, учений. Треба, щоб супутник і комета зблизилися максимально. Збагнула? Вивчити хвостату бродягу, та ще таку оригінальну, впритул…

— Віолонько! — зраділа Надійка. — Це здорово! Ти геній!

— Який там геній. Біжімо до шефа…

8

Директор метав громи й блискавиці. Тикав пальцем у Віолу, а очі з-під окулярів просвердлювали дівчину наскрізь.

— Це все ви, ви! Вносите в інститут атмосферу суєти та безглуздя. Так, так! Романтичного безглуздя! А тепер ще й політ людини до комети. Що це вам — прогулянка за грибами до Броварів? Не дозволю!

— А чому, власне, ви повинні давати дозвіл? — спокійно запитала Надійка. — Хіба відкриття або експерименти здійснюються за дозволом бюрократів?

Директор закашлявся, побагровів.

— Як це зрозуміти?

Віола люб’язно всміхнулася, схвально поглянула на подругу.

— Надійка правду сказала. Ми, професоре, справді не будемо питати ні в кого дозволу. Ми звернемося до президента Академії.

Директор ще щось хотів сказати, та дівчата засміялися, пурхнули в двері, як дві пташини, залишивши розгніваного Грабера наодинці з його вельможною люттю…

За тиждень у газетах з’явився "Відкритий лист президентові Академії наук". Почалася дискусія про необхідність контактного дослідження нової комети. її підхопили закордонні часописи, газети, футурологічні видання, телебачення. Пропозицією зацікавилися фахівці. А через місяць, ранньої осені, прийшов лист: Віолу викликали до Космоцентру. Для польоту до хвостатої зорі висувалася її кандидатура. Треба було пройти відповідні комісії, тренування.

Друзі раділи й сумували. Зібралися востаннє в гуртожитку. Посиділи, помовчали. Надійка припала до Віолиного плеча, прошепотіла:

— А може… доки не пізно… відмовитися? Га? Хіба мало таємниць тут, на Землі? Нам так гарно разом жити, сперечатися, досліджувати. А раптом, Віолонько, щось трапиться…

— Надійко! — обурилася Віола. — Невже це ти говориш? Не вірю. Щоб ви більше про таке навіть не думали, ось вам на прощання мій поетичний заповіт.

І вона продекламувала:

Переступи межу. І вийди в таємничість.

Дмухни за вітром попіл та іржу.

Хіба не чуєш — ключ за хмарами курличе?

Переступи межу. Переступи межу.

Суворо глянь довкіл і запитай сумління:

— Кого чекаю тут? І що я бережу? —

Хто в небо не росте — приречений на тління.

Переступи межу. Переступи межу!

Багато голосів. Та лиш один — пророчий:

— Що зв’яжеш у душі — те в вічності зв’яжу!

Під ноги не дивись. Здійми до Тайни очі.

Переступи межу. Переступи межу!..

Надійка обняла подругу, заплакала.

— Ну чого ти, чого? — дивувалася Віола.

— Не знаю, — прошепотіла Надійка. — Серце стислося. Здалося, що я вже тебе не побачу…

— Дурниці, — пробурчав Іван, нервово потираючи кістляві долоні. — Гарантія у наших космічних кораблів — сто відсотків. Або майже сто. Точно кажу. За останні роки — жодної катастрофи. Жодної жертви. Так що, дівчата…

Він не закінчив фрази і замовк. І Віола теж мовчала, сумно дивлячись на Надійку. Чому вона мовчала? Чому нічого не відповіла на дивне віщування подруги?

9

Почалися дні напруженого тренування. Віола добре витримувала всі необхідні вправи в барокамері та центрифузі. А у вільний від занять час гуляла в лісі. Тут вона відчувала себе серед друзів. Обнімала білокорі стовбури берізок, пестила чутливими пальцями шорстку кору сосен. Прислухаючись до урочистого дзвону лісових велетнів, шепотіла їм ніжні слова:

— До побачення, сестриці… До зустрічі, браття… Я лечу від вас. Чи вернуся — не знаю…

Вона простягала руки до мерехтливого дивокола, ніби віддавала зіркам свою душу.

— Зорі, прийміть мене. Я прагну до вас… Зорі, відкрийте свою тайну!

Вона легко вальсувала серед галявини, і танцювали разом з нею зірки, місяць, золотаві хмаринки, дерева. І здавалося дівчині, що в ритмі її танцю в просторі починає звучати мелодія радісної симфонії.

Одного дня Віола зустріла в холі Космоцентру Віктора. Обоє були страшенно вражені. Космонавт напружено дивився в очі дівчині, тривожно мовчав. Вона ясно, по-дитячому всміхнулася, подала руку. Він полегшено зітхнув.

— Здрастуй, Віоло.

— Здрастуй, Вікторе.

— Віоло, так багато днів минуло відтоді, як ми… Ціла вічність. Тоді я, знаєш…

— Не треба, мовчи…

— Ні, треба. Треба, Віоло… Я багато передумав, багато збагнув. Віоло, я тебе…

— Мовчи, Вікторе. Не треба…

Дівчина благаючим поглядом глянула на нього, підняла застережливо вгору долоню.

— Віоло! Чому борониш мені сказати заповітне?

— Мовчи, мовчи. Я чую, знаю все. І мені радісно…

— Це правда?

— Правда.

— Я читав, що ти маєш летіти до комети.

— Так.

— Я теж лечу. На Марс. Незабаром старт.

— Я чула, Вікторе. Я знала, що ти такий… незвичайний…

Віктор торкнувся пальцями Віолиної долоні. Поглянув на її бліде, одухотворене обличчя, на сяючі смарагдові очі. Зітхнув легко і щасливо.

— Хай буде так, як є, Віоло. Після повернення з неба ми стрінемося знову… І хай тоді моє серце скаже все, що я приготував для тебе…

Він рушив до виходу, перед тим, як зачинити двері холу, ще раз оглянувся. А Віола довго дивилася вслід йому, шепотіла:

— Чи буде воно — повернення? Чи буде?

Вона зайшла до лікаря, слухняно витерпіла всі процедури. Літня гарна жінка з пронизливими сірими очима вимірювала їй тиск, жартувала:

— Вам позаздрить будь-який космонавт. Можете летіти хоч до іншої зірки…

— Туди, може, й полечу, — задумливо сказала Віола, дивлячись у простір.

— Що ви сказали? — здивовано перепитала лікарка.

— Та ні… нічого! — спалахнула Віола. — То я так… замислилась…

Того ж вечора вона знову зустрілася в холі з Віктором. Він кинувся до неї, схопив за руку.

— Віоло! Я шукав тебе. Я дізнався, що ти вже цими днями…

— Так, це правда. Післязавтра.

— Чому ж не сказала одразу? Чому промовчала?

— А що це міняє? Проте, добре, що ти прийшов сьогодні. Я тобі відкрию свою таємницю. Лише тобі, Вікторе…

— Яка в тебе може бути таємниця, Віоло?

— Велика таємниця. Слухай…

Вона підвела Віктора до вікна. Звідси видно було зорі, мерехтіння ліхтарів, задумливі дерева в осінньому вбранні, що роняли барвисте листя на темні смуги асфальтових доріжок.

— Вікторе… річ у тім, що я… не повернуся…

Віктор закам’янів. Він якусь мить помовчав, потім жалібно всміхнувся. Дівчині було важко дивитися на нього, вона опустила вії.

— Віоло, ти, звичайно, жартуєш. Як можна летіти з таким передчуттям?

— Це не передчуття, — заперечила вона. — Це знання…

— Що ти вигадала?

— Послухай. Я тобі все поясню. Я прийшла до висновку, що комета, котра тепер наближається до Землі, штучна…

— Що за химерна ідея?

— Я певна, що це — посланець іншого світу.

— А інші комети?

— Може, й деякі інші. Не знаю… Та й не в цьому справа, Вікторе. Нам треба міняти свій заскорузлий світогляд. Треба звільнятися від звичних, сірих, одшліфованих думок, аксіом, переконань і традицій. Треба бути полум’яними. Помилятися, падати, вставати і шукати, шукати, шукати

нових стежок і проходів до таємниці буття. Адже ми створили безліч безкрилих, безпомічних, школярських гіпотез — нікчемних і порожніх, як горіхова шкаралупа, і притягуємо до тих гіпотез усі факти науки та пізнання. Так не можна! Ти чуєш? Треба, щоб кожен на своєму місці довбав скелю таємниці, готуючись до небувалого. І я в цьому експерименті, що має здійснитися, хочу довести собі й іншим, що космос не такий примітивний, як дехто гадає…

Віктор, піднявши руку, потер чоло, розгублено глянув на Віолу.

— Зажди, зажди… Я нічого не збагну. До чого тут проблеми пізнання… і ти? Ти сказала, що не повернешся…

— Це правда. Я вирішила не повертатися. На моєму супутнику є регулюючі ракети. По інструкції я повинна триматися на запланованій відстані від комети. А буде — навпаки. Я наближусь до комети… і сяду на неї…

— Що ти кажеш? — жахнувся Віктор. — Ти ж не повернешся! Віола сумно всміхнулася.

— Ну от. Нарешті ти збагнув. Саме це я тобі й кажу…

Віктор мовчав. їхні погляди зустрілися і вже не могли розійтися. А слів не було. Хлопець гладив долонею ніжні пальці Віоли, і вуста його ледь помітно тремтіли. Нарешті дівчина порушила мовчанку, очі її довірливо запромінилися.

— Я певна, — прошепотіла вона, — що поряд з нами живуть і мислять розумні брати. їх багато. Вони скрізь. І не обов’язково на інших твердих тілах — планетах. Вікторе, ми в полоні якогось карусельного світогляду, примітивної механістичної схематики. Ми цілком ігноруємо той вражаючий факт, що всі небесні тіла, наше єство, кожну частку матерії омиває вакуумний океан, ми в ньому пливемо, ним насичуємося,

ним, зрештою, дихаємо. Те, що вважається "нічим", "порожнечею", є фундаментом всього сущого і нашого життя зокрема. Ти розумієш, до чого я веду? Нам треба трохи абстрагуватися від планетної каруселі, ступити крок за межі дитячого риштування. Тоді ми побачимо, що простір наповнений великим, всеосяжним життям, що наше життя — то лише лялечка, ембріон всеохопного життя космосу, як про те казав Вернадський. Треба лише розірвати плівку, що оточує нас, ще раз розтрощити кришталеве склепіння, яке колись зруйнував Джордано. О, який страшний консерватизм. І все, все ми будуємо за прадавнім взірцем антропозакоханості, ігноруючи розмаїтість материнської світобудови…

— Віоло! Але ж це…

— Що — волюнтаризм у науці? — насмішкувато запитала вона.

— Ну, не так… але…

— Приблизно так! — підхопила Віола. — Навіть ти, Вікторе, не можеш звільнитися від стереотипів мислення. А інші… Та хай! Хай думають, як завгодно. Я здійсню свій план. Наука не втратить нічого, вона отримає фотографії, дослідження, записи. Все, що заплановано. Я ж залишуся там. Люди дізнаються, хто послав комету до нас, яка її місія, що означає дивна вісниця з безмежності. Ти розумієш, який стрибок для знання? Розумієш, Вікторе? Інколи для обвалу в горах потрібен один камінь…

Віолині очі затуманилися, погляд полинув у далину.

— А може… може, я й не загину… Вони врятують мене…

— Хто? — ледве чутно запитав Віктор.

— Друзі, брати, — просто відповіла Віола. — Ті, які послали комету. Втім, не будемо про це гадати. Навіть підтвердження гіпотези про штучність комети дасть гігантський поштовх науці…

— Ну й ну! — почувся різкий голос. Віола здригнулася.

До них підходив директор ОІКПу професор Грабер. Він насмішкувато мружив очі, хитав головою.

— Де не носій, там і ви, Віоло. Тільки завітав у Космоцентр, як чую ваш приємний голосок. І архіпікантну гіпотезу з ваших вуст. Уже й комети штучні?

— Вітатися не завадило б, професоре, — повела іронічно плечем Віола. — Доброго вечора!

— Драстуйте, драстуйте, — буркнув професор. — Ви мене так вразили своєю абсурдною фразою, що я забув етикет.

— Чому абсурдною? — здивувалася Віола. — Чим моє припущення гірше від інших, тривіальних?

Директор по-дитячому сплеснув руками.

— Всі ви збожеволіли. Позитивні науки перетворили в склад маніакальних ідей. То канали на Марсі штучні, то Фобос і Деймос — утвори пришельців, то цирки на Місяці — дюзи мегаракет, а сам наш природний супутник — корабель, на якому наші предки прибули до Землі. А тепер, з вашої легкої руки, комети штучні. Може, Сонце, планети, а то й галактики теж штучні утвори?

— А чому б і ні? — насмішкувато запитала дівчина.

— Тоді з вами нема про що розмовляти! — пирхнув, як кіт, професор. — Хіба можна дискутувати з несерйозними людьми?

— Дивно, — гаряче сказала Віола, поглядаючи то на професора, то на Віктора. — Дуже дивно! Виходячи з вашої логіки, якась нижча еволюція, спостерігаючи наші супутники, кораблі, космічні комплекси, повинна вважати їх природними утворами, чимось на взірець планетних паразитів — бліх, чи що!

— Нелогічно! — обурився Грабер. — До чого тут наші супутники, ракети і природні комети?

— А до того, що ви боїтеся прослідкувати поступ науки й техніки на найближчі сотні чи тисячі років. Вже в найближчі десятки літ ми зможемо монтувати "ефірні міста", що зрівняються по масштабності з Фобосом, Деймосом або перевершать їх. А далі? В наступні мільйоноліття? Мислячі істоти Землі зможуть творити планети, зорі, а може, й галактики... Якщо в цьому буде необхідність. Хіба не ясно, що це так? Де ж межа потужності розуму? Світ безмірний. Брати в інших світах, може, обігнали нас на мільйони циклів...

— Де вони? — іронічно розвів руками професор.

Віола гірко всміхнулася.

— Завжди це запитання. Подайте їх сюди! Чому нам хочеться, щоб істоти з інших світів обов’язково позували перед нашими об’єктивами або дарували нам автографи? Звідки така зарозумілість та самозакоханість? Наша цивілізація може виявитися ембріональною, дитячою порівняно з життям безмежності...

— Ет! — зневажливо махнув рукою Грабер. — Розвели цілу філософію на фікції. Наївняцтво, еклектика — більше нічого!

— Яка там філософія, — сумно сказала Віола. — Елементарна людська логіка. А комета штучна, — по-дитячому закінчила вона.

Грабер рушив до виходу. На порозі оглянувся, сухо сказав:

— Жаль, що я раніше не знав про ваші божевільні ідеї. Нізащо не прийняв би до інституту.

— Дуже переконливий метод вести дискусію, — насмішкувато кинула йому вслід дівчина. — Вікторе, ти чуєш? А втім, досить суперечок. Ходімо, погуляємо під зорями…

10

Вони повільно йшли алеєю парку. Ступали тихо, обережно, ніби насолоджувалися ходою по землі. З дерев падало жовте, багряне листя. Здавалося, що добрі незримі руки стелять барвистий прощальний килим для Віоли.

Вийшовши на край парку, зупинилися. В імлі виблискувала вузенька стрічка ріки, над обрієм сяяв феєричний меч комети. Віктор різко повернувся до дівчини. Голос у нього тремтів:

— Віоло, не треба… Не треба, кохана… В очах дівчини заблищали сльози.

— Це сильніше за мене. Хтось має бути першим, Вікторе. Треба ступити в океан босою ногою. Не дивитися на нього крізь шкельця… Хочеш, я розповім тобі старовинну індійську легенду? Про комету… Хочеш?

Він мовчав, дивлячись в небо сумним поглядом. Віола зітхнула, тихо промовила:

— Все-таки я розповім. Слухай… Жило страшне чудисько. Воно пожирало людей. Якось чудисько погналося за юнаком, і він, рятуючись, пірнув у море. Дракон — за ним. Юнак схопився за гребінь чудиська, воно розлютуи, назавждло по хвилях, щоб скинути хороброго вершника. Та юнак не випускав гребеня, мріючи, що тим самим він не дасть дракону ганятися за людьми. А чудисько тим часом так помчало по морю, що іскри летіли за ним. І разом з вершником дракон почав підніматися над Землею. Так палка думка людини підняла в небо навіть ворога. І тепер всі ми бачимо комету і посилаємо думки вдячності тому, хто давно став полум’яним. Думки чорних, білих, жовтих, червоних людей летять у просторі і дають нові сили вершникові дракона…

Віола замовкла. Потім тихо спитала:

— Ну як тобі… легенда?

Віктор ніжно глянув на дівчину. І йому здалося, що зорі сплітали німб довкола її голови. Звідки вона прийшла сюди, на Землю? Хто вона — хвилююча й незбагненна?

— Чудова легенда, — прошепотів він. — Я зрозумів тебе, Віоло. Треба всюди бути вогняним вершником, жити не для себе. Але, кохана моя, як же я буду? Як мені без тебе? І як я полечу на Марс, коли ти…

— Послухай мою прощальну пісню, — озвалася вона. — В ній — все…

Ти не плач сиротою і серце не край,

Те, що статися має, — те станеться…

Птахи рідні зберуться у Зоряний Край,

А примарне — в безодні зостанеться…

Не ридай, коли птах відлітає удаль,

Те, що з єдності вийшло, — з’єднається.

Неминучої радості знак — та печаль,

Що у серці твоїм одмічається…

Пам’ятай, що розлуки існують на те,

Щоб освячувать зустрічі бажані,

Лише те існування у вічність зросте,

Що тяжкою скорботою вражене…

Він стиснув зуби, сховав обличчя в неї на плечі. Віола захоплено дивилася в небо, щасливо всміхалася зіркам, ніжно пестячи голову коханого…

11

Автобус рушив до космодрому. Пробігають мимо сади, дерева, будівлі, поля й ліси.

Віола в скафандрі. Над нею схиляються люди, підносять до вуст мікрофони. Вона щось їм відповідає, усміхається. Кореспонденти записують, передають в ефір. Все це ніби вві сні. Здається, ось-ось настане пробудження — і зникнуть люди, степ, естакади. А за вікном шелестітимуть каштани, глухо гомонітиме київська вулиця.

Та ось вже з’явився шпиль ракети, наблизився. Автобус зупинився. Дівчина вийшла з нього на бетонні плити, поруч з нею молода супутниця

— дублер. Важко ступаючи в незграбному костюмі космонавта, Віола підійшла до групи людей, які ждали її. Ось президент Академії — він ласкаво мружить очі, підбадьорливо киває їй. Поряд повний високий вчений з сивою шевелюрою, нахмурений, суворий. То конструктор ракети, керівник експерименту. І Грабер тут. Професор нервово потирає руки, роблено всміхається. З-за його спини виходить Віктор, зустрічається поглядом з Віолою. Вона не одвела свого погляду, хоч і важко витримати той німий поєдинок. Майже фізично відчула, як він благає її: "Не треба, не треба, не треба робити того, що ти задумала!.."

"Треба, Вікторе, — мовчазно відказує Віола. — Я не можу інакше. Я сама себе зневажатиму, якщо відступлюсь!.."

Вона, піднявши руку, прощається з усіма дружнім жестом, йде до ліфта, піднімається по східцях. Ще раз прикладає долоні до грудей, схиляється в поклоні.

Ліфт несе її вгору. Чужі ласкаві руки допомагають зручно вмоститися в кабіні супутника. В навушниках турботливі голоси, що запитують про відчуття, настрій. "Дякую, друзі чудові, дякую, Земле, мені добре, мені більше нічого не потрібно. Я — готова!"

Хронометр відлічує останні секунди. Останні миті її перебування в земному лоні перед новим народженням. І ось ракета охоплюється стіною полум’я. Грізно реве вогняна стихія, здіймає на своїх крилах гігантську ракету в простір, кидає її, ніби казкову стрілу, у таємничу безмовність неба...

12

Віктор стояв біля головного пульта управління, дивився на екрани зв’язку, слухав короткі фрази операторів. Все те линуло мимо його свідомості. В мозку вогняним шворнем пекла одна-єдина думка: "Що діяти? Як врятувати Віолу? Як її зупинити?"

А інша думка — десь в невимірній глибині єства — застерігала: "Яке маєш право зупиняти? Хто може стати на шляху вогняного вершника?"

Крізь тяжку задуму прорвалися далекі голоси:

— Увага. Сеанс зв’язку. Віоло, ми слухаємо вас…

Крізь тріск розрядів долинає коханий голос:

— За дві хвилини — оптимальне зближення… Проходжу оболонку комети… Ядро вимальовується на моніторі корабля. Воно мізерно мале… Абсолютно сферичне…

— Бачимо, бачимо, Віоло! — радісно відгукується президент. — Це феноменально! Як могла при такій мізерній величині сформуватися така ідеальна форма? Спостерігайте, спостерігайте якнайуважніше! Як апаратура? Як самопочуття?

— Самопочуття в нормі. Апаратура працює чудово. Правда, є незначні перешкоди. Перериваю сеанс. Зосереджуюсь на дослідженні. Виходьте на зв’язок за десять хвилин…

Вікторового плеча хтось торкнувся. Космонавт озирнувся, біля нього стояв директор ОІКПу професор Грабер. Він радісно усміхався.

— Все-таки вона молодець! Га? Які фотографії, яка несподіванка! Феноменально!

Віктор мовчав. Що йому відповісти? Феноменальні спостереження! А якою ціною вони дістануться, ніхто ще не догадується.

Професор з подивом поглянув на Віктора, помітив у його очах тривогу, напруження, очікування.

— Що з вами? Ви хворий? У вас бліде обличчя… мов у мерця…

— Ні, ні! То вам здалося…

Віктор прислухається до слів операторів, але чомусь сеанс зв’язку не відновлюється. Нестерпна тиша залила Всесвіт. Чому так німо? Чому всі затихли? Вчені жестикулюють, у всіх ворушаться губи, а до його слуху не долинає й слова.

І зненацька — ніби грім з ясного неба:

— Корабель падає на комету!

Сивий вчений — керівник експерименту — кинувся до екранів зв’язку. Різко наказав:

— Викликайте Віолу!

На пульті загорілися вогники індикаторів, спалахнув екран, помережаний смугами перешкод. До нього подалися, ніби жадаючи прорвати павутину сфер, президент, вчені, конструктори.

— Віоло! Віоло! — тривожно кликав президент. — Що сталося? Включайте регулюючі двигуни! Включайте двигуни!

Віктор стиснув кулаки, аж побіліли пальці, щоб стримати зрадливе тремтіння рук. Тиша. Ні слова від Віоли. Лише тріск розрядів у грізній безмовності космічного простору.

— Віоло! Віоло! — кликав президент.

Небо мовчало. А на моніторі було видно, як сріблястий супутник повільно заглиблюється крізь прозору корону комети до ядра, що переливалося ніжним феєричним сяйвом.

— Віоло! — тривожилася Земля. — Що трапилося? Чому мовчите?

Зненацька на головному екрані з’явилося зображення дівчини. Воно було спотворене до невпізнанності. Почулися уривки слів:

— Все правда! Правда… Чуєш, Вікторе?.. І навіть більше, більше… Академія… Президенту… Легенда… полум’яний вершник… полум’яний…

Тане, тане зображення, ніби прозора хмаринка в небі. Зникає. Завмерли біля екранів спантеличені люди.: — Що вона сказала? — прошепотів президент. — Що вона сказала?

Віктор мовчав. Що він міг відповісти? Що?

13

Ніч. У вікні — місяць, холодні, кришталеві зорі. Небо незатишне, вороже, чуже.

Віктор дивиться в дивоколо, лежачи на ліжку біля вікна. Поряд з ним — дублер. Він спокійно спить, посвистуючи носом. Він щасливий. Ніщо не пригнічує його, хоч незабаром старт. А Вікторові нема спокою.

Минуло вже багато днів від тої трагічної пори, коли небесна вісниця полонила Віолу. А він ще й досі нікому нічого не сказав. Комета віддаляється в зоряну безодню. їй вже дали ім’я Віоли. "Нарешті вона таки заслужила цієї честі", — гірко всміхнувся Віктор. Та що з того? Таємничий гість із безодні поніс її у безвість — живу чи мертву. А він мовчить і готується до польоту на Марс. Які моторошні сни! Навіщо ж, навіщо такі розпорошені дії земних дітей? Кому потрібні інформаційні

гори про далекі світи, якщо розвіюється в зоряній прірві найвартніше, що має правдивий смисл, — рідна, кохана душа людини, без якої й тебе нема?!

Десь поряд звучить її напружений голос: "Правда... і навіть більше! Чуєш, Вікторе?.."

"Віоло! Як мені діяти? Скажи, скажи, Віоло! — Він встає, сідає на ліжку, охоплює долонями гарячу голову. — Іти до президента? Прохати його, благати, переконувати, що треба летіти вслід за кометою? Не повірять. Які докази? Слова Віоли? Уривки фраз?" На порозі кімнати виростає постать чергового.

— Чому не спиш, Вікторе? Незабаром старт, треба бути у формі.

— Добре, добре. Я спатиму...

Він знову ліг горілиць. Заплющив очі. Дрімота заколисує його, але свідомість стоїть на чатах.

У багровій пітьмі виникають розмаїті зорі — лілові, фіолетові, золоті. Пливуть, пливуть химерні, казкові візерунки. Звучить дивна музика. І десь з невідомості, просто над ним, чути схвильовані слова Віоли: "Жило страшне чудисько. Воно пожирало людей. Мільйони людей. Якось чудисько погналося за юнаком..."

Віктор відчув, що це він — той легендарний юнак. На нього насувалася велетенська тінь. Він побіг скелястим берегом моря. Дракон наздоганяв його. Тоді Віктор кинувся зі скелі у воду, пірнув у глибінь. Чудисько майже поруч. Він схопився за його гребінь. Дракон вилетів на поверхню, з скаженою швидкістю помчав по хвилях океану.

Димує вода. Летять іскри. Дракон здіймається понад Землею, летить у просторі.

Віктор тримається на спині чудиська. І йому зовсім не страшно. Він дивиться вперед, на зорі, що розмаїтою метелицею кружляють у дивоколі. Він щасливо шепоче:

— Я врятую тебе, Віоло!

Попереду виникає комета. Віктор наближається до її ядра. Зникає дракон. Віктор мчить просто так, простягнувши руки, лише силою свого бажання. Сяє розмаїта сфера, наближається.

Хлопець проникає в неї. Ніби в калейдоскопі, переливаються найтонші промені різних відтінків. Віктор, розгублено оглянувшись, тихенько кличе:

— Віоло…

Зненацька почувся суворий голос:

— Хто ти?

І луна загриміла в просторі, повторюючи:

— Хто ти? Хто ти? Хто ти?

Віктор прислухався. Оволодівши собою, твердо відповів:

— Я людина!

— Людина? — перепитав голос. — Людина — то дух шукання! Навіщо з’явився сюди?

— Я прагнув за любов’ю, — схвильовано відказав Віктор. — Я шукаю Віолу. Де вона?

— Вона єсьм!

— Де вона?

— За гранню мислимого, — прогримів голос. — Вона не побоялася переступити поріг тайни. Вона — правдивий вогняний вершник!

— Де вона? — у відчаї скрикнув Віктор.

Луна покотила у безкрай його відчайдушний заклик:

— Де во-о-она-а-а!?

— Шукай! — відповів голос.

— Де?

— Шукай, думай! Мости найміцніші будуються думкою та мужністю прагнення. Лише піднявшись над собою, знайдеш ти любов, лише віддавши себе безмірній таємниці, з’єднаєшся з Віолою!

— Віоло! Віоло! Віоло-о-о-о! — лупало у просторі.

Віктор схопився з ліжка. Якусь мить сидів завмерши. Сон… Лише сон…

Здолавши полон дрімоти, почав хутко одягатися. На порозі знову з’явився черговий.

— Вікторе, режим…

— Знаю, — перебив його Віктор. — Я йду до президента.

— Вночі? Ти здурів.

— Це дуже важливо.

— Як знаєш, — розгублено розвів руками черговий. — Але з& не забувай… інструкція…

— Не до інструкції мені тепер. Пробач, Васильку…

Віктор вихором вихопився з кімнати, збіг по сходах. Займався світанок, сонце золотило верхів’я дерев, над обрієм червоніли пасма хмаринок.

— Я врятую тебе, Віоло! Врятую, кохана, — радісно повторював Віктор, прямуючи до керівного центру. — Я йду до президента. Все розповім йому відверто. Не може бути, щоб він не збагнув…

14

Троє людей сиділи за круглим столом.

— Це безумство, — сказав сивий вчений.

— Хто знає, — загадково відповів президент.

— Ми не можемо йти на авантюру. Віктора можна зрозуміти. Емоції, почуття… Ну-ну, ти не ображайся. Це фактор вагомий, та чи доречний він у такій справі? Де реальні докази того, що комета — штучний утвір? Гіпотеза Віоли? Її останні слова? Це могла бути її передсмертна галюцинація. У барокамерах космонавтам часто верзеться казна-що, ти й сам добре знаєш. Загостреність почуття на чомусь екзотичному… ну, ти мене розумієш…

— Чому ви хороните її? — похмуро запитав Віктор. — Вона жива. Я твердо переконаний в цьому…

— А кисень? На кораблі давно вичерпалися запаси кисню.

— Що ми знаємо про космос? — задумливо-строго запитав президент, пильно дивлячись на конструктора. — Що ми знаємо?

— Але ж розрахунки…

— Хіба вирішальні відкриття здійснювалися лише за науковими розрахунками? Хіба не горінням серця, безумством генія?

— Чого ж ви бажаєте?

— Що таке наше бажання, друже? Почався космічний світанок, коли щось важить лише водіння духу. Воліють вони — вогняні вершники! Я підтримую їхнє прагнення. Це — голос прийдешнього…

Тиша. Глибока й мудра тиша безмовності. Віктор ще не вірить тому, що почув. Він вдячно дивиться на суворі й замислені обличчя вчених.

— Будемо міняти розрахунки польоту, — повільно карбує президент. — Корабель полетить вслід кометі Віоли…

15

Над ракетою високо в небі кружляв лелека. Віктор показав поглядом на нього, всміхнувся.

— На щастя…

Президент поглянув, зітхнув.

— Так. На щастя…

Він подивився в очі Віктору. Дивився довго, лагідно, серйозно.

— Пам’ятай про Землю, синку. Не забудь…

Віктор мовчки кивнув.

— Земля дала тобі все, що могла. Корабель, розрахунки, наказ. Все інше — в тобі. Буде негадане. Буде надзвичайне. І зберегти пам’ять про звичайне дитинство земне в потоці надзвичайного — може, найважче. Тут — кордон тайни. Прощай, Вікторе…

Вони поцілувалися тричі навхрест, як це діяли одвіку діди й пращури перед розлукою. Розійшлися.

Віктор піднявся до ліфта, ще раз поглянув на білого птаха.

А коли космічний корабель у вихорі вогню піднявся в небо, президент тихенько промовив, усміхаючись сам до себе:

— Все гаразд. Пташенята відлітають у вирій. Все гаразд…

16

Віктор вів корабель услід за кометою. Вона розіслала пишного хвоста в зоряному полі, втікаючи від Сонця. Передній гострий промінь зник, зменшувалася й кома — голова світила.

Байдуже клацали автомати, зеленими змійками пульсували прилади. Надходив час зв’язку. Ласкаво заголубів екран. На ньому з’явилося обличчя президента. Старий вчений дивився на космонавта уважно, насторожено.

— Чи все гаразд, Вікторе? — почувся далекий голос.

— Так. Політ триває за програмою. Прискорення згідно з розрахунками. Почуваю себе нормально. Інформація передається на Землю без перешкод.

— Знаю…

Запала тривожна пауза. Потім знову ворухнулися вуста президента, поміж потріскуваннями розрядів карбувалися його слова:

— Не передумав, Вікторе?

— Ні, — важко сказав Віктор.

— Тримайся здорового глузду… що б не сталося. Відчуєш небезпеку — повертай назад.

— Без неї?

Президент одвів погляд. Не відповів. Екран погас. А ще через добу Віктор викликав для позачергового сеансу зв’язку вчених Космоцентру. Він схвильовано сказав:

— Комета — космічний корабель. У всякому разі — це штучний утвір. Він прискорює політ. Виходить за межі Сонячної системи…

— Вікторе, повертайся! — сказав конструктор. — Переслідування безглузде. Комета досягне субпроменевої швидкості, ти її не наздоженеш!

— Він може наздогнати її, — сказав президент. — Багатократним прискоренням…

— На це підуть всі запаси пального, — заперечив конструктор. — Він не повернеться назад. Накажіть йому вернутися…

— Ми не можемо наказувати, — тихо відповів президент. Він поглянув у вікно, на ясне блакитне дивоколо неба, зітхнувши, сумовито додав: — Він тепер вільний для суверенних рішень. Хай вирішує сам…

Тим часом радіохвилі донесли з космічної прірви відповідь Віктора. Він дивився в очі своїм учителям, друзям і щиро промовляв:

— Я вирішив, друзі мої земні. Я не повернуся. Прощай, Земле! Дякую тобі за народження, за тепло сердечне, за материнську пісню й слово, за любов і мрію…

Потім космонавт різко вимкнув зв’язок…

17

Руки Віктора впевнено лягли на пульт. Тепер не можна втрачати жодної секунди. Комета виходить за межі Сонячної системи, вона набирає шаленої швидкості, і треба витиснути з атомних двигунів корабля всю потужність, щоб наздогнати її.

Спалахнули тривожні багрові сигнали. В ілюмінаторах замерехтіли сині відблиски безшумного вогняного потоку. Тіло космонавта вгрузло в крісло від перевантаження, налилося свинцевим тягарем.

Попереду згущувалося золотисте сяйво, струмені розрідженої речовини коми линули мимо ілюмінаторів. На екрані запульсувало оточене райдужним ореолом ядро. Воно не мало чітких обрисів, не було подібним ні на корабель, ні на природний астероїд. Щось феєричне, небачене, неймовірне, неземне.

Прилади відзначили контакт з гравітаційним полем комети. Двигуни виключились. Віктор відрегулював чіткість прийому на екрані бортового телескопа. Напружено вдивлявся в ядро. Де ж супутник Віоли? Чому не видно жодної ознаки чужорідного тіла на сфері комети?

Вибух райдужних променів осліпив космонавта. Блискуча спіраль охопила ракету, потужно, всевладно понесла в надра імлистої сфери. Віктор бажав лише одного — не втратити свідомості, утриматися на поверхні здорового глузду, про що застерігав президент, зберегти людське, земне сприйняття.

Що відбувається? Чи це розумна акція іншопланетних космонавтів? Чи автоматичний маневр корабля-комети? Як поводитися, як реагувати? Сама собою виникла відповідь у свідомості: нічого не діяти, ждати, дивитися, слухати. Можливості в нього настільки мізерні, що земна апаратура неспроможна протидіяти волі космічних гостей. До того ж пульт керування раптом зник з Вікторових очей. Розтанули стіни корабля. Темрява. Тиша. Чи, може, він осліп від спалаху світлової спіралі?

Сутінки прорвав багровий промінь, охопив його звідусіль, довкола тіла запульсувало рубінове сяйво. З тиші й небуття Віктор виплив до замкненого спірального простору, закружляв, широко розкинувши руки, ніби в стані невагомості.

Імлисті струмені розійшлися. Космонавт побачив постать Віоли. Вона лежала, не торкаючись чогось зримого. Очі дівчини були заплющені, обличчя спокійне.

— Віоло, — прошепотів Віктор, ще не вірячи власним очам. Тільки чому вона така дивна? Замість скафандра на ній якийсь блакитний серпанок.

— Віоло! — з болем і радістю закричав Віктор. — Віоло, я прийшов, я тут!

— Тут! — ласкаво відгукнулася лупа.

Дівчина не ворушилася. Віктор хотів підійти до неї, але рухи тіла були в’ялі, ніби вві сні, коли хочеш бігти, діяти, а щось невидиме заважає, зв’язує. Здавалося, що він пересувається у якійсь в’язкій рідині. Потім чиїсь владні руки охопили його, понесли в просторі, поклали поруч з Віолою. Віктор заплющив очі. Як гарно, як добре! Він таки догнав її. її не видно, несила торкнутися рідної руки, не можна вдихнути запаху золотих кіс, та серце знає — вона тут, з ним… Навіки…

Все довкола сповиває густа імла. Лунає нечутна, якась вселенська всепроникаюча музика, і Вікторова свідомість плине до таємничих, ще незвіданих обріїв…

18

Пробудження настало одразу. Свідомість повернулася блискавично, ніби хтось увімкнув лампочку. До слуху долинули звуки. Зашелестіли дерева під подихом вітру, лунко прокотилася трель соловейка.

Віктор розплющив очі. Побачив над собою блакитне склепіння неба, пухнасті хмаринки, верхів’я дуба. Всміхнувся.

— Сон, — прошепотів він.

Трохи послухав завзяті перегуки птахів. Десь обізвалася зозуля. Віктор подумки запитав, скільки йому жити. Птаха невтомно кувала літа, і здавалося, що їм не буде кінця у вічності. Знову затьохкав соловейко. Віктор глянув довкола. Яке стійке сновидіння! Ліс, кущі папороті, руда білочка на старезній сосні.

Він вщипнув себе за руку. Боляче! Невже не сон?

Віктор повільно підвівся з землі, поглянув удалину. Крізь стовбури дерев видко квітучі луки, трави, обрій в літньому мареві. Звідки все це?

Біля ніг його лежала Віола в легенькому літньому платтячку. Яка вона юна, чиста, тендітна. Вуста здригаються, щось шепочуть уві сні, на щоках розквітає ніжний рум’янець. Віктор став на коліна, схилився над нею.

— Віоло, вставай! Чуєш, Віоло, кохана…

Вона звелася на руку. Кинула довкола вражений погляд. Побачила хвилі квітів, почула шум дерев над головою. Потім з недовір’ям торкнулася руки хлопця. Поглянувши в його очі, встала з покрову глиці.

— Любий, де ми?

— Не знаю, Віоло. Пам’ятаю падіння… сферу комети…

— Ти таки полетів за мною? — ніжно запитала Віола.

— Хіба я міг інакше? — здивувався Віктор. — Але що було потім — не збагну. Туман… Зникло все — скафандр, корабель…

— Зі мною було те ж саме… і я не розумію…

— Може, нас одправили назад, на Землю?

Віола оглянула обрій, ліс, квіткові луки.

— Схоже на Землю, але де ж корабель? Де мій супутник? І потім… щось у тобі змінилося… Ти ніби інший, якийсь легкий, просвітлений. Мені навіть страшно стало. Звідки в нас оце вбрання?

— А чи не здається тобі, що все це…

— Що?

— Ілюзія… В мене таке враження, що ось захочу обняти тебе, а зустріну порожнечу…

— Так обійми мене скоріше, Вікторе, — схвильовано сказала Віола, притиснувши руки до грудей. — Хай щезне страх!

Хлопець ступив до неї.

Майнула блискавиця, гримнув грім. Тяжко застогнала земля, тріснула від краю до краю, аж луна глухо прокотилася до обрію.

Віктор жахнувся, подавшись назад. З прірви вихопився стовп диму й пари. Крізь дим видно було постать Віоли в білому платтячку. Вона простягнула руки до хлопця. Відчайдушно закричала:

— Вікторе! Люби-и-ий!

— Віоло! Віо-о-оло!

З гуркотом віддалявся протилежний край прірви, ніби титанічна крижина при скресанні весняної ріки. Віктор побіг вздовж тріщини, шалено сподіваючись, що десь можна її буде перестрибнути. Блискавиці шматували небокрай. У просторі повзла густа темрява. Зникло блакитне сяйво неба. Ворожий присмерк ковтав дивоколо.

Віктор зупинився, заглянув у прірву. Внизу вирувала бурхлива, чорна ріка. У полум’ї грози інколи вирізнялася на тім боці малесенька постать.

— Віоло-о-о! Зажди! Віоло, я йду!

Він кинувся вниз по крутій стежині. Грізний потік скакав через гігантські валуни, плювався брудною піною. Віктор хоробро стрибнув у воду, насилу тримаючись на ногах, пробирався на той бік. Ось йому вже по пояс, ось вже по груди.

Хвиля зірвала хлопця, понесла.

— Вікто-о-оре! Тримайся! — кричала Віола на горі.

Блискавиці сліпили, оглушував грім. Темні води солоними бризками виїдали йому очі. Віола з жахом дивилася на білу сорочку, що виднілася серед скаженого потоку. Світла пляма майоріла все далі й далі, наближаючись до водоспаду.

Віктора закрутило у вирі, понесло на гострі скелі. Та ось він відчайдушним зусиллям рвонувся до берега, вхопився за камінь. Насилу виповз на сухе. Від його одягу лишилися тільки клапті. Та він не звернув на те уваги. Звівши погляд угору, шукав у присмерковій далині жадану постать.

— Віоло! Ти зажди… Я зараз… я скоро…

Він кинувся вгору по стрімких скелях, намацуючи кожну зазубрину, кожен виступ.

Раптом посковзнулися ноги, Віктор завис на руках. Гострі ікла скель вишкірилися внизу, а між ними клекотів чорний потік. Не треба дивитися вниз, тільки вгору, туди, де чекає вона, звідки долинає її голос:

— Тримайся, тримайся, коханий!

— Зараз! — прохрипів він. — Я зараз…

Як тяжко, як страхітливо боляче повзти йому по крутій горі! Та ось вже недалечко. Зовсім недалеко… Ще трохи…

Та вершина невпинно віддаляється, і віддаляється разом з нею Віола. Чому? Що сталося? Невже якийсь катаклізм?

Віктор знесилено сів на камені, витираючи піт з чола. Потім знову люто кинувся долати прямовисні кручі. Громи затихли, відкотилися вдалеч. Та все нижче хмари. Сірим задушливим туманом покрили вони все довкола. Віола розтанула в тій імлі.

— Віоло-о-о! — закричав Віктор.

— О-о-о! — відгукнулася далина.

Хлопець кинувся далі наосліп. Шлях йому перегородили густі хащі. Він почав продиратися крізь них. Міцно переплелися гнучкі стовбури — чіпкі, неподатливі.

Віктор пробирався по віттю, попід віттям. Насилу відривав липкі ліани, мов щупальця казкових істот. Дихати було важко. Він інколи знеможено зупинявся, потім рушав далі.

Довго тривав цей поєдинок. Та ось розвіявся туман, порідшав ліс. Віктор побіг. Зарості лишилися позаду, перед ним розлягалася чорна пустеля. Вся її рівнина була всіяна камінням — гострим, як зуби казкового дракона. А вгорі мерехтіло палюче сонце, випиваючи вологу змученої землі.

Свідомість паморочилася. Віктор зупинився, вперто шепочучи:

— Я не можу загубити тебе, Віоло… Не для того я долав простір, щоб тут… тебе втратити…

Знову побіг, розшукуючи ледь помітні сліди дівчини на чорному піску.

Тиша. Безмовність. Лише луна від його кроків моторошно котиться поміж скелями.

Знову попереду прірва. І за нею видно Віолу. Уздрівши його, вона радісно замахала руками:

— Тут місток, Вікторе! Біжи!

Місток легкий, тремтячий, сплетений з тонких ліан. Хлопець хотів ступити на нього, але місток спалахнув яскравим полум’ям, загорівся. Почав повільно розпадатися. Ось-ось він впаде в прірву.

Віола метнулася в гущу полум’я, схопила руками половинки містка, напружуючи всі сили, тримала його, щоб він не розпався.

— Вікторе! Біжи наді мною!

Хлопець перехопив палаючі частки містка, закричав:

— Втікай, Віоло!

— А ти, Вікторе?

— Втікай! — У страхітливій напрузі вигукнув він.

Дівчина вискочила на берег. Віктор випустив одну половинку містка, вона впала в безодню. Інша лягла на хаотичне нагромадження скель. Хлопець вхопився за коріння правічного дерева, котре невідомо як причепилося над безоднею, і повільно вибрався на свій берег. Оглянувся, застогнав у відчаї. Віола знову лишалася там — на іншому боці.

Хтось торкнувся його плеча. Хлопець від несподіванки сахнувся. На нього, усміхаючись, дивилася Віола. Вона стояла поряд з ним, одягнена в довге біле плаття, — велична й неземна.

— Звідки ти, Віоло? — розгубився він.

— Вікторе-е-е! — долинуло з того боку.

Хлопець спантеличено глянув туди, звідти заклично махала руками Віола в легкому літньому платтячку.

— Що це? — прошепотів Віктор. — Хто ти? І хто та, що на тім боці?

— Я Віола, — спокійно відповіла дівчина в білому.

— А та?

— Привид. Ти гнався за марою.

— Не розумію. Не збагну…

— Все дуже просто. Ми потрапили в інший світ. Тут все не так, як на Землі. Інші закони, інші константи. Твої думки створили міраж. Ти гнався за ним. А я була тут. Ходімо зі мною. Нас чекають друзі, поглянь…

Поміж деревами густої діброви забіліла споруда дивовижної краси. Легкі колони, прозорі бані стрімко здіймалися в простір, доповнюючи собою пісенний лад екзотичного блакитного лісу.

Віктор ступив крок за Віолою. Потім різко зупинився, пильно глянув на неї. Вона була спокійна, трохи іронічна, горда.

— Щось не те, — напружено промовив він. — Ні, не так…

— Що ж? — здивувалася вона.

— Ти змінилася. Ти не та Віола, котру я знаю. Моя Віола не залишає інших в біді, не прагне до палаців та спокою. Вона — полум’яний вершник. Це ти — мара моєї підсвідомості! Щезни!

— Божевільний! — мовила дівчина. — Куди ж ти підеш? Як подолаєш прірву? Що з’єднає тебе і ту мару?

— Вікторе! — закричала Віола з того боку. — Чи віриш моїй любові?

— Вірю! Вірю! Тільки як мені перейти до тебе?

— Кидаю тобі нитку мого серця! Іди по ній!

Вона розірвала платтячко на грудях. Яскраво загорілася квітка серця, запульсувала, ніби ранкова зоря.

— Де ж нитка, Віоло? Я не бачу!

— Вона незрима, коханий! Іди! Поспішай!

Віктор ступив до прірви, поглянув униз. Звідти клубився дим, десь на скелях чаділи залишки містка. Віктор озирнувся. Віола в довгій ошатній сукні зневажливо всміхалася, мовчала.

— Тільки не дивися вниз, — долинуло з того берега. — Дивися на вогник мого серця!

Хлопець, вже не задумуючись, кинувся в порожнечу. З радістю відчув під ногами рятівну незриму нитку. Вона тріпотіла, вібрувала. Розкинувши руки врізнобіч, ніби крила, Віктор побіг, дивлячись в сяючі Віолині очі, на пульсуючу квітку серця. Берег блискавично наближався, наче летів на зустріч. І ось вже Віола в його обіймах.

У небі гримнуло. Все довкола зникло, ніби вимкнувся просторовий проектор. Розтанув туман, пропала прірва, скелі, щезла й та, інша Віола, чужа й ворожа…

19

Віктор тримав дівчину за руку, все ще боявся втратити її знову. Звідусюди попливло ніжно-лілове сяйво, почало ткати обриси нового світу. Дівчина мінялася: в очах з’явився неземний блиск, тіло вкрила бузкова туніка. Хлопець глянув на свій стан, на ньому були білі зручні шати.

Розцвітали довкола сади, спалахували фіолетовими квітами. Розгорталися, розпукувалися вогняні, променисті троянди. Казкові прозорі пелюстки з’являлися, танули в просторі, знову виникали. Над садом літали феєричні гігантські метелики, птахи. В лазурному дивоколі попливли рожеві журавлі, ніби гості з дитячої казки, вони радісно курликали і танули в космічній безодні. Над стіною дерев сходило величезне смарагдове кружало світила.

— Як дивно все це, — прошепотіла Віола. — Як незбагненно. Але чудесно. Хто пояснить нам ці чари?

Перед ними виникла висока постать. Дівчина від несподіванки скрикнула.

— Це — Людина!

На ній довга туніка сріблястого кольору. В’ються золотисті кільця волосся. Худорляве обличчя одухотворене, очі великі, глибокі. І важко визначити, якого вони забарвлення: всі відтінки райдуги переливаються в доброзичливому погляді — могутньому й ласкавому.

— Вітання вам, брати! — промовила Людина. Тривожне й радісне мовчання. Віола не могла спромогтися на слово. Віктор ступив до Людини, простягнув руку.

— Ми вітаємо тебе, брате! Та чи не привид ти?

— О ні, я не привид, — всміхнулася Людина. — І все довкола теж реальність. — Вона провела рукою, показуючи на сад, на квіти, на небо.

— Де ми?

— В іншій сфері. В іншому світі. В іншій системі.

— Чи далеко від нашої Землі?

— Далеко й близько, — загадково сказала Людина.

— Ми не збагнемо такої загадки…

— Я поясню, — торкнувся Вікторового плеча співбесідник. Потім кивнув Віолі. — Ви називаєте наше сузір’я Оріоном.

— Це ж десятки світлових років, — здивувався Віктор. — На Землі, напевне, минула ціла епоха. Нас забули…

— На Землі, — заперечила Людина, — минуло кілька днів. Ми користуємося іншими вимірами часу, іншим способом пересування в континуумі, ніж ви. Відстань між системою Сонця і Оріоном, так звана комета, — тут Людина всміхнулася, — пройшла за мить. Трансформація простору…

— Комета — це корабель?

— У вашій мові відсутні слова й поняття, щоб пояснити її призначення. Комета — це носій інформації, акумулятор психозерен планет, лейкоцит Всесвіту, зв’язок між світами і ще багато такого, про що вам рано знати…

— А де ж поділися наші кораблі? — запитав вражений Віктор. — Де скафандри? Як пояснити все те, що ми бачили й бачимо?

— Кораблі, скафандри й усі речі вашого світу, — відповіла Людина, — при переході через променевий бар’єр трансформувалися в своєрідний квант енергії. Вони не могли ввійти в наш світ, маючи низький потенціал напруги…

У Віолиних очах майнув страх, у серці прокотилося передчуття грізної таємниці. Вона пошепки запитала:

— А ми?

— Ваші тіла теж зникли, — ласкаво відповіла Людина. — Ви сміливі й мужні брати, тому сприймайте знання іншого світу спокійно й просто.

Ваші почуття, розум, пам’ять, все, що складає на Землі мислячу, чуттєву істоту, — є високий, тонкий прояв матерії-енергії. Все це трансформувалося у світі ультрапроменевих енергій і ввійшло в нові тіла. Знаю — для вас це потрясіння, незвичність. Та для розуму, що збагнув сутність Надмірності, все просто. Хоч всеосяжної таємниці буття не розкриває жоден, навіть найвищий, світ.

— Але ж… це неймовірно, — задумливо сказав Віктор. — Ми летіли на кораблях земного типу. Ми очікували, що зустрінемо щось подібне… хоч і досконаліше. А тут…

— Так, — згодилася Людина. — Кожен світ унікальний, неповторний. Хоч і всі вони складають одність. Люди Землі ще не засвоїли цю велику істину. Єдність світобудови не в одноманітності еволюцій, а в спільній субстанційній основі. Лише градації вияву материнської основи незліченні. Розмаїті сфери різних ущільнень матерії, різних її станів. Вдосконаленім всього сущого, вічний пошук розуму, сходження його по щаблях еволюції, саморозкриття все глибше, вище, всебічніше — закон мегабуття. Вам пощастило подвигом духу сягнути дуже високого світу. Це рідкісне досягнення.

— А що було перед цим? — запитав Віктор. — Грози й бурі, прірви та скелі? Невже на вашій планеті, у вашій сфері є такі непривітні місця?

Людина зробила заперечливий жест. Серйозно глянула на Віктора, на Віолу.

— Це було випробування вашого духу.

— Як? Ви влаштовуєте такі іспити?

— Ці випробування, — заперечила Людина, — випливають з вашої суті. Я поясню. Матерія нашого світу тонка й пластична. Вона миттю набуває форми нашої думки й відчуття. Ваші думки й відчуття

трансформуються в реальність. Те, що ви бачили, чули, ті перешкоди, які ви долали, самі ж і створили. Вас розділяла прірва страху, ви пливли через ріку відчаю та надії. Повзли по скелях сумніву. Переборювали спокусу спокою, мару роздвоєності, забуття. І нарешті нитка кохання, любові, нитка вірності й серця проклала місток понад прірвою ілюзії. І тоді все зникло, щезла мара відносності, накопичена вами в життєвій марноті. І з’явився цей світ. Реальний світ нашої сфери. Тепер ви його повноправні жителі. Летімо, я вам його покажу…

— Як? На чому?

— Просто так, — сказала Людина. — Адже ви можете воліти?

— Можемо, — відповіла Віола.

— Тоді волійте. В нашому світі творча воля та її здійснення невіддільні. Летімо!

Вони піднялися в простір.

Це було так незвично, чудоподібно, що Віола щасливо, по-дитячому засміялася, тримаючись за руку Віктора.

Пропливли внизу вогняні сади. Поміж розкішного віття промінилися квіти. Разом з тим здавалося, що вони розквітають у грудях, у глибині власної свідомості.

М’яко засяяли вдалині велетенські гори, наче космічні колони, що підтримували лазурне дивоколо. Смарагдове світило віддзеркалювалося в ніжно-блакитних водах океану. А над берегами з’явилися чаклунські споруди, ніби створені зі світла й повітря. Довкола пливли потоки садів, квітучих лугів та лісів. Промайнули гірські хребти, увінчані самоцвітними верхів’ями. З грандіозних скель падали, пінячись, срібні водоспади. Над

потоками вставала райдуга, в її променях гралися діти. Вони весело сміялися, перегукувалися.

— Все як і в нас, — промовила Віола. — І краєвид, і діти, і сади, тільки все це якесь одухотворене, витончене, опромінене любов’ю…

— У вас зовсім не видно машин, технічних приладів, — озвався Віктор, оглядаючи панораму планети. — Що це означає?

— Ми давно минули еру механічного розвою. То були перші дитячі кроки. Могутність творящої думки хіба можна порівняти з машиною? Лише для міжгалактичних мандрівок використовується дещо, віддалено подібне до технічного комплексу. Проте принципово відмінне від речовинних машин.

— Я втомилася. Спустимося вниз, — попрохала Віола. — Незвично…

Вони повільно приземлилися на високу гору. Звідси виднілася блискотлива ріка, ряди сріблястих дерев понад берегами.

Віктор задумливо дивився на обрій, погляд його затуманився. З глибини свідомості виникали інші образи — не цього світу. Чи були вони коли-небудь реальністю? Чи не примарилося?

По полю йдуть, колихаючись, мов кораблі в морі, комбайни. Слухняно стелиться стигле жито, сиплеться в бункери пахуче зерно. Безмежні квітучі луки. Наче журавлині ключі, пливуть над травами косарі. Блискавиці кіс в променях сонця, дівоча пісня над покосами.

Натруджені руки матері, порепані долоні, змарніле обличчя, сповнені тугою очі. Чорний дим над землею, сувора постать бронзового солдата на п’єдесталі.

Виючи, кружляє центрифуга, а в ній — спотворене тяжінням обличчя космонавта. З гуркотом здіймаються в небо космічні кораблі.

Маленька хатка під замшілою стріхою. Діти запускають біля неї паперового змія у дивоколо…

Віктор отямився, відігнав далекі видіння.

— Брате, — сказав він, — ми вражені красою й гармонією вашого світу…

— Тепер він уже й ваш…

— Так, але ми пам’ятаємо колосальну напругу нашої еволюції. Тут же тиша, спокій. Ніби все зупинилося. Чому? Ми не звикли до бездіяльності…

Людина лагідно подивилася на Віктора, на Віолу, схвально всміхнулася.

— Ви мужні бійці Пізнання. Та цього світу і його законів ще не встигли збагнути. Напруги вашого світу мізерні порівняно з напругою тутешньою. У вас вона зовнішня, у нас — внутрішня. Ваша творчість і праця трансформуються через багато посередників — руки, важелі машин. Наша думка творить безпосередньо, тотожно. Дивіться!

Людина спрямувала погляд у простір. Простягла руку енергійним жестом. Перед нею з’явився блакитний вихор, налився ліловими тонами, потім майже чорним фіолетом.

Людину оточив велетенський сяючий ореол. Від нього струмені енергії поплинули до вихору. З’явилися якісь пунктирні обриси, стовбур дерева, віти, листя, блакитні квіти. Віола з Віктором дивилися мов

заворожені на чаклунський метаморфоз. А дерево зростало — струнке, казкове, міняло барви, погойдувалося в невловимому ритмі.

По прекрасному й напруженому обличчі Людини пробігали полум’яні хвилі. Листя дерева затріпотіло. У просторі пролунали кришталеві акорди мелодії. На вітті іскрилися квіти-зірки, розкривалися тугими спіралями, зникали, знову народжувалися. Нарешті Людина знову глянула на гостей.

— Це приклад нашої творчості. Можете уявити, яка потрібна напруга, щоб сотворити таке явище? Але ж цей приклад дитячий.

Людина заглибилася поглядом в небо, в лазурну безкрайність, здавалося, що в її очах мерехтять галактичні спіралі.

— Може, згодом ви збагнете масштаби нашого життя. Із глибини земної шкаралупи тяжко зрозуміти цільну буттєвість. Все позаду — пошуки сенсу буття, жорстоке змагання, що поглинало сили нашої еволюції в нижчих сферах, боротьба за добробут. Нині ми — співтворці безмірності. Формуємо сонця, планети, даємо імпульси для нових еволюцій, допомагаємо молодшим братам долати хащі речовинних лабіринтів, псевдонаукову павутину, містичні пастки, ілюзорні принади вигаданих жерцями едемів. Завдання Людини — грандіозне, прекрасне: з’єднати любов’ю всю безмежність У радісну симфонію буття! Чи хочете стати співтворцями такої космічної пісні?

— Брате! — схвильовано сказала Віола, і ясні очі її потемніли. — Те, що ми побачили, легенда, казка, космічна містерія. Це — чудоподібно. Проте на Землі, звідки ми прибули, ще панує розбрат і лють, ще ллється кров у війнах, ще кидає на квітучі ниви тінь ядерний меч. Поряд з осяяннями і творчою радістю панує сум і зневіра, відчай і самота. Не всі люди ще мають можливість творити і навіть вгамувати голод шматком хліба. Ради Землі, ради її звільнення ми прагнули в простір, щоб осідлати дракона розбрату й зла, щоб принести рідній планеті нові сили

й можливості. Чи можна нам звідси вернутися знову на Землю, щоб допомагати людям дійти до могутніх вершин пізнання? Там дуже потрібні ясний розум, віддане серце…

— Ви не розумієте, чого хочете, — сумовито сказала Людина. — Як ви зможете там жити в оновлених тілах? Хто ви будете для Землі? Дивні пришельці, вогняні істоти, що володіють незбагненними силами. Ви тяжітимете над людством, будете сіяти страх і забобони. Землі потрібні не нові боги, а бійці. Рівні поміж рівними. Чи розумієте це?

— Невже не можна нічого зробити? — печально прошепотіла Віола.

Людина промовчала. Та на її обличчі грала веселка, радістю промінилися очі. З надією дивилися на неї Віола з Віктором. Дзвеніли тихими акордами чаклунські квіти на деревах. Кружляли в бездонному дивоколі птахи. Нарешті Людина порушила мовчанку.

— Можна.

— Можна, — щасливо відгукнулася Віола.

Віктор радісно засміявся, обнявши дівчину за плечі.

— Можна, — повторила Людина. — Але не в цих тілах. Ви повинні знову народитися на Землі. Як звичайні люди.

— Це можливо? — вражено запитала Віола.

— Так!

— Але ж ми не будемо пам’ятати того, що бачили тут, — тихо промовив Віктор.

— Правда, ви все забудете, лабіринт вашої підсвідомості поглине знання про наш світ. Ви станете звичайними дітьми. Та полум’я серця, вогонь любові, прагнення до пізнання знову й знову поведуть вас на вершини буття. Вирішуйте ж! Чи повертаєтесь на Землю?

— Я повертаюсь! — радісно сказала Віола.

— Ми повертаємося! — промовив Віктор, міцно стискуючи її руку.

Їхні обличчя осяялись рубіновим променем найвищої напруги. Лице Людини було урочисте і чомусь суворе. Вона тихо промовила, і луна тих слів покотилася в безкрайність:

— До зустрічі, браття!

Блискавиця розкраяла простір, з гуркотом розлітався на безліч уламків, на вихорі зоряних спіралей чудесний світ мрії й любові. Попливли в галактичній безодні барвисті сузір’я, розтанули. А потім з’явилася в кільці імлистого ореолу невелика смарагдова планета.

Хмари, хмари. А під ними — океани, ліси, гори. Все знайоме до сліз.

Спокійна широка ріка, грає хвиля на блакитному плесі. А далі луки, квіти на них.

Віола почала втрачати свідомість. Ще запам’ятала квітучі сади, лелеку в синьому небі. Усміхнулася — адже це лелеки приносять дітей для мам. Лелека сів на стріху будівлі, заклекотів заклично…

А у великій світлій палаті молода жінка питала в лікарки:

— Хто? Хто народився?

— Дівчинка. Як назвете?

— Віолою, — усміхнулася мати. — На пам’ять про ту, славну… що пішла від нас…

Замість епілогу

Друже, ти, що читатимеш оці нотатки, прихили слух до голосу мудрого мовчання. Пора нам почути голоси далеких світів понад громохкими, жорстокими голосами минулих віків. Пора для любові, котра має осяяти прийдешнє мудрістю ще ненароджених дітей, цих чарівних гостей з краю Тайни.

Віолі незабаром виповниться двадцять літ. Вона мріє стати учителькою. Що ж, формування космосу душі в нашу епоху, може, важливіше польоту в далекі світи. Та й де вони — ті далекі світи? На відстані простягненої руки, якщо зуміти відчути й відкрити напрямок правдивого пошуку.

Я тепер думаю, як знайти Віктора? Він десь теж народився, виріс, стукає в стіни світового лабіринту. А втім, це вже не наша турбота кохані серця поспішають назустріч одне одному, як два потужних магніти Що зупинить гірський потік, коли він прагне до моря? Ніщо Будь-які скелі, будь-які прірви будуть подолані!..